GHID

privind incluziunea copiilor (re)veniți din diasporă în instituțiile educaționale din Republica Moldova

MINISTERUL EDUCAȚIEI
ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

cooperare
germană
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Implemented by
giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

CUPRINS

Acronime..... 4
Introducere.....5
Dreptul la educație: cadrul legislativ internațional și național.....8
Principiile educației în contextul incluziunii copiilor (re)veniți din diasporă.....18
Nevoile copiilor (re)veniți din diasporă și barierele de incluziune.....22
Practici de incluziune a copiilor (re)veniți din diasporă în sistemul educațional din Republica Moldova.....26
Concluzii și recomandări.....63
Bibliografie.....67
Anexe.....70

Disclaimer: Această publicație a fost elaborată cu sprijinul financiar al proiectului “Fondul de Consiliere în Politici” finanțat de către Ministerul german pentru Cooperare economică și Dezvoltare și implementat de către GIZ Moldova. Responsabilitatea pentru conținutul acestei publicații revine în întregime autorilor și nu reflectă în mod necesar punctele de vedere ale proiectului.

Coordonatorul ediției: Sergiu Porcescu, consilier pentru mobilizarea Diasporei, Fondul de Consiliere în Politici, GIZ Moldova

Autoare: Arina Zîcu

Consultantă principală: Corina Lungu, Șefa Direcției politici în învățământul general în cadrul Ministerului Educației și Cercetării

Design și machetare: Gheorghe Galbura

Contribuții: Iosif Moldovanu, Iulia Drozdov, Olesea Cotiujanu, Rodica Caimac, Tatiana Frecăuțanu, Inesa Papucciu.

Aducem sincere mulțumiri comunității educaționale pentru co-crearea cu multă grijă și responsabilitate acest Ghid. Contribuția cadrelor didactice, părinților și copiilor este foarte valoroasă în conturarea direcțiilor de acțiune privind incluziunea copiilor (re)veniți din diasporă în instituțiile educaționale din Republica Moldova.

Suntem recunoscători specialiștilor din Organele Locale de Specialitate în domeniul învățământului, Ministerul Educației și Cercetării, Biroul Relații cu Diaspora, care prin deschiderea și sensibilitatea lor contribuie la accesul copiilor și adolescenților (re)veniți din diasporă la o educație sigură, incluzivă și fără prejudecăți.

ACRONIME

CES	Cerințe educaționale speciale
DUA	Designul Universal pentru Învățare
MEC	Ministerul Educației și Cercetării
OLSDÎ	Organe Locale de Specialitate în Domeniul Învățământului
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PI	Plan individualizat
PPC	Politica de protecție a copilului

INTRODUCERE

Educația este crucială pentru dezvoltarea copiilor, formarea personalității și progresul în context individual și social. Rolul educației în secolul XXI este profund transformat, extins și mai complex decât oricând. Asigurarea unui climat de încredere în grădiniță și școală, formarea competențelor prin înțelegerea critică a cunoștințelor și capacitatea de a le utiliza în diverse situații este fundamentul unei educații incluzive bazată pe nevoile specifice ale fiecărui copil.

Progresul tehnologic, migrația, schimbările demografice și culturale influențează modul în care educația evoluează, de la stimularea proceselor cognitive la dezvoltarea de competențe cheie, promovarea bunăstării emoționale, formarea de cetățeni activi civic prin valorile culturii democratice.

Multiculturalitatea este o perspectivă educațională valoroasă, care cultivă recunoașterea și prețuirea diversității culturale, promovează dialogul și înțelegerea reciprocă între diferite medii și culturi. Procesul de predare și învățare orientat spre valorificarea perspectivelor culturale diverse și formarea de atitudini adecvate este o strategie nouă a educației multiculturale.

În contextul în care tot mai multe familii din diasporă se întorc în Republica Moldova, nevoia de asigurare a accesului la o educație de calitate și la resursele educaționale în diverse limbi devine și mai actuală. Migrarea dintr-un sistem educațional către altul, în care limba vorbită, cultura instituțională, istoria țării și principiile educaționale diferă, poate crea bariere în incluziunea copiilor în mediul educațional nou, inclusiv dificultăți de adaptare, excludere și auto-marginalizare etc.

Susținerea copiilor (re)veniți din diasporă în accesul la educație implică o **abordare holistică** prin pregătirea cadrelor didactice, managerilor de instituții, părinților și copiilor/elevilor pentru crearea unui mediu sigur și suportiv de învățare, fără judecată și excludere. Pentru a răspunde nevoilor reale ale fiecărui copil, fie el (re)venit din diasporă sau din mediul local, mai multe aspecte de ordin social, psiho-emoțional și cultural trebuie incluse în practicile de zi cu zi. Solidaritatea, prietenia, responsabilitatea, toleranța la ambiguitate, empatia sunt calități care se cultivă în timp și răspund nevoilor de siguranță și apartenență ale copiilor.

Pentru satisfacerea acestor nevoi, cu suportul comunității educaționale a fostelaborat Ghidul privind incluziunea copiilor (re)veniți din diasporă în instituțiile educaționale din Republica Moldova, care este o valoare adăugată la politicile și procedurile deja existente în acest sens.

Prezentul Ghid reprezintă un document de referință, care însumează o serie de recomandări pentru cadrele didactice și nondidactice, managerii de instituții, psihologii care interacționează cu copiii (re)veniți din diasporă și părinții acestora și îi susțin în procesul de tranziție. Acesta este un suport pentru grădinițe și școli în proiectarea activității educaționale conform standardelor naționale și internaționale. Ținând cont de specificul fiecărei instituții și nevoile particulare ale fiecărui copil (re)venit în țară și ale familiei acestuia, fiecare grădinița și școală identifică soluții de suport adaptate la programul de lucru și caracteristicile acestuia.

Conținuturile și activitățile Ghidului **contribuie la:**

- Dezvoltarea armonioasă a fiecărui copil, indiferent de contextul social și cultural din care acesta provine și țara de origine;
- Crearea de oportunități egale și echitabile la educația de calitate a copiilor (re)veniți din diasporă;
- Promovarea unei culturi instituționale bazate pe valorizarea demnității umane, a diversității, cooperării, egalității și echității.

În procesul de aplicare a Ghidului**, vă propunem să explorăm o varietate de întrebări care se referă la:**

- Ce politici și practici naționale ghideaza comunitatea educațională în procesul de incluziune a copiilor (re)veniți din diasporă?
- Ce progrese și dificultăți există în aplicarea acestor politici în diverse contexte din grădiniță și școală?
- Care sunt factorii care facilitează incluziunea copiilor (re)veniți din diasporă în sistemul educațional?
- Care sunt provocările/barierile în comunicarea cu copiii și părinții acestora, (re)veniți din diasporă?
- Cum sunt sprijiniți copiii și adolescenții (re)veniți din diasporă și familiile acestora în procesul educational și integrare sau reintegrare?
- Cum grădinița și școala colaborează cu alte instituții?
- Ce schimbări sunt necesare pentru a asigura abordarea centrată pe copil în procesul de incluziune?

Aceste întrebări sunt concepute pentru a reflecta împreună asupra necesitățiieducației incluzive. Fiecare colectiv este încurajat să dezvolte această listă de întrebări și să o împărtășească cu alte comunități pentru aprofundarea reflecțiilor privind modelele comportamentale existente în sistemul educațional și importanța avansării educației centrate pe copil.

DREPTUL LA EDUCAȚIE:

CADRUL LEGISLATIV INTERNAȚIONAL ȘI NAȚIONAL

Republica Moldova și-a asumat angajamente clare și responsabilități importante în ceea ce privește asigurarea dreptului la educație al copiilor prin ratificarea unei serii de tratate și convenții internaționale.
Declarația Universală privind Drepturile Omului,Articolul 26, recunoaște educația ca un drept fundamental pentru toți.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Articolul 2, protejează accesul la educație fără discriminare, subliniind și rolul părinților în promovarea unei educații incluzive.

Carta Socială Europeană, Articolul 17, asigură dreptul copiilor și tinerilor de a crește într-un mediu favorabil dezvoltării personalității lor și a aptitudinilor lor fizice și mentale, inclusiv prin educație și pregătirea de care au nevoie.

Convenția UNESCO privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului, Articolul 1, reglementează dreptul la educație fără discriminare și afirmă că educația este un drept fundamental al omului și că orice formă de excludere sau limitare pe bază de “rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, origine națională sau socială și situație economică” este interzisă în procesul educațional.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Articolele 28 și 29, oferă cel mai complex cadru privind educația copilului și stabilește asigurarea dreptului la educație „în mod progresiv și pe baza egalității de șanse”, dar și finalitățile educației care urmărește „dezvoltarea plenară a personalității copilului”. Convenția este fundamentul internațional care susține accesul tuturor copiilor la o educație de calitate, în spiritul respectului față de drepturile omului/ copilului. Principiile sale - non-discriminarea, interesul superior al copilului, asigurarea supraviețuirii și dezvoltării și luarea în considerare a opiniei copilului - oferă direcții clare pentru crearea unui sistem educațional în care niciun copil să nu fie exclus pe criterii de dizabilitate, etnie, statut social, apartenență culturală, religioasă sau experiență de migrație.

Convenția protejează de discriminare sau segregare copiii cu cerințe educaționale speciale, copiii (re)veniți din diasporă, migranți, refugiați sau din medii vulnerabile și garantează că grădinița/ școala adaptează curricula și metodele de predare în funcție de nevoile fiecărui copil. Deciziile educaționale (ex. sprijin individualizat, mentorat, plan de intervenție și suport, activități curriculare și extrașcolare etc.) urmăresc binele copilului și încurajează participarea copilului în decizille privind propria educație.

Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Articolul 24, introduce conceptul de educație incluzivă ca obligație legală a statelor semnatare.

Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative în alinierea cadrului său legislativ și strategic la Obiectivul de Dezvoltare Durabilă nr. 4 privind educația de calitate, punând accent pe incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale, dar și a copiilor refugiați din Ucraina în contextul situației politice din ultima perioadă și a fluxului de refugiați aflați pe teritoriul țării.

Constituția Republicii Moldova, Articolul 35, stabilește cadrul legal fundamental care garantează tuturor cetățenilor accesul echitabil la diverse forme de educație. Astfel, statul oferă un cadru solid pentru promovarea educației incluzive a tuturor copiilor.

Codul educației al Republicii Moldova definește în Articolul 6 "idealul educațional al școlii din Republica Moldova constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate". Acest ideal susține direct integrarea principiilor educației incluzive și pune accentul pe dezvoltarea de competențe, gândire critică, inițiativă civică și diversitate culturală.

Strategia "Educația 2030" trasează politicile Guvernului Republicii Moldova în domeniul educației și determină direcțiile strategice privind acțiunile necesare pentru soluționarea problemelor și atingerea obiectivelor de dezvoltare în domeniul educației, inclusiv "pe analiza disparităților privind accesul la educație de calitate între mediul rural și cel urban, al grupurilor vulnerabile ale populației și al celor din diverse etnii."

Eforturile privind accesul la o educație sigură și incluzivă pentru toți copiii indiferent de limba vorbită, mediul din care provin și abilitățile de învățare reflectă o abordare centrată pe echitate și nediscriminare. În paralel, la nivel global, asigurarea educației pentru copiii migranți, refugiați este încă

fragmentată, necesitând politici coerente de integrare și sprijin. În ciuda acestui cadru legal avansat, implementarea rămâne un obstacol, în special din cauza resurselor limitate și a lipsei unei înțelegeri și abordări umane privind incluziunea bazată pe nevoile concrete ale fiecărui copil.

Cunoașterea și aplicarea eficientă a cadrului normativ național în domeniul educației asigură (re)integrarea copiilor (re)veniți în instituțiile de învățământ din Republica Moldova. Tabelul de mai jos conține informații, pas cu pas, despre procesul de înscriere și (re)integrare a copiilor (re)veniți din diasporă, la toate treptele de școlaritate, cu trimitere către legislația națională în vigoare și comentarii relevante.

Cu scopul de a susține acțiunile părinților și/sau reprezentanților legali, pe de o parte, precum și a reprezentanților comunității educaționale, responsabili de asigurarea accesului la educație, pe de altă parte, tabelul include corelarea prevederilor normative la acțiunile și responsabilitățile părților în acest proces pentru fiecare etapă de incluziune în școală.

1. Școlarizarea/ încadrarea/ înscrierea

Denumirea documentului/ sursa:	Prevederile legale:
Metodologia de înscriere a copiilor în clasa I-a, aprobată prin ordinul MEC nr.1951/2024[1]	4. În clasa I se înscriu obligatoriu, fără probe de concurs, toți copiii din districtul școlar corespunzător, care au împlinit vârsta de 7 ani până la începutul anului de studii, inclusiv copiii cetățenilor Republicii Moldova din diasporă, cetățenilor Uniunii Europene, străinii, precum și copiii din familii refugiate. 4[1].Copiilor cetățenilor Republicii Moldova din diasporă, cetățenilor Uniunii Europene, străinilor, precum și copiilor din familii refugiate li se acordă 10 la sută, din numărul total de locuri.

Metodologiei de admitere a elevilor în învățământul liceal, aprobată prin Ordinul MEC nr.190/2024, înregistrat la Ministerul Justiției cu nr. 1917/2024, publicat în Monitorul Oficial Nr89-92 art.200/2024[2]	22. În liceele publice se acordă fără concurs 10 la sută din numărul total de locuri per profil, stabilite conform planului de admitere, pentru următoarele categorii de persoane (dovedite prin înscrisuri), care întrunesc prevederile de la pct.3 și pct.41 din Metodologie, în ordinea priorității: **1)** copiii rămași fără îngrijirea părintească; **2)** copiii proveniți din familii cu părinți cu dizabilitate severă și accentuată; **3)** copiii cu Cerințe educaționale speciale care au studiat în baza curricula generală; **4)** copiii gemeni, unul dintre ei cu performanțe la învățătură; **5)** copiii lucrătorilor migranți, resortisanți ai țărilor terțe; **6)** copii ai cetățenilor Republicii Moldova din diasporă

Comentarii generale:

Instituțiile de învățământ general oferă, la cerere, următoarele oportunități de încadrare:

a) școlarizarea în calitate de elev urmare a recunoașterii și echivalării perioadelor de studii conform procedurilor prevăzute de cadrul reglator. Până la finalizarea procedurii de echivalare a studiilor copilul are statut de elev și frecventează toate lecțiile cu înregistrarea în catalogul școlar.
b) frecventarea instituției de învățământ pe durata recunoașterii nivelului de studii presupune participarea la activitățile educaționale cu înregistrarea solicitantului în catalogul clasei, SIME și alte baze de date;
c) participarea la activități extrașcolare în cadrul instituțiilor de învățământ general, precum și în cadrul cercurilor constituite la nivelul instituțiilor de învățământ extrașcolar raionale/ municipale (centrelor de creație ale copiilor, școli de arte, de sport, etc.), ceea ce nu este condiționată de calitatea de audient/elev;
d) înscrierea la activități de asistență psihopedagogică și consiliere organizate de Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică sau de către psihologul școlar din instituția de învățământ din localitate;
e) implicarea în activități non-formale pentru adolescenți în cadrul Centrelor de Tineret;

f) frecventarea activităților de asistență și reabilitare psiho-socială în cadrul Centrelor de Sănătate Prietenoase Tinerilor.

Important: copii cetățenilor din diasporă, sunt acceptați/admiși în instituțiile de învățământ pe întreaga perioadă a anului de studii în corespundere cu nivelul de studii și vârstă.

Persoanele responsabile din Instituția de învățământ și OLSDÎ au obligațiunea de a asigura procedurile legale în termeni proximi, în baza documentelor prezentate în format electronic și pe hârtie.

Instituționalizarea copiilor cu vârsta până la 7 ani se realizează în instituția de învățământ preșcolar din localitate/ district (în situația orașelor și municipiilor) în condiții generale fără solicitare de costuri, evaluări suplimentare.

2. Echivalarea notelor și recunoașterea perioadelor de studii

Metodologia cu privire la recunoașterea și echivalarea perioadelor de studii efectuate în străinătate pentru continuarea studiilor în învățământul primar, gimnazial și liceal, aprobată prin Ordinul MEC nr.992/2023	Documentul reglementează procedura de echivalare și recunoaștere, termenii, responsabilii.

Comentarii generale:

Acțiunile concrete ale solicitanților, responsabilitățile instituțiilor de învățământ sunt disponibile pe site-ul MEC la adresa:

https://mec.gov.md/ro/content/autentificarea-si-recunoasterea-actelor-de-studii

Regulamentul privind evaluarea și notarea rezultatelor învățării, promovarea și absolvirea în învățământul primar și	**pct. 120.** Elevii care au urmat studiile într-o instituție de învățământ de peste hotare: **a)** la solicitare, se înmatriculează în sistemul de învățământ național

secundar aprobat prin Ordinul MEC nr.666/2024	Directorul instituției de învățământ va asigura înmatricularea elevului din data depunerii cererii, inclusiv pe durata procedurii de recunoaștерii și echivalării actelor de studii obținute peste hotare, realizată de către OLSDÎ, conform Instrucțiunii cu privire la recunoașterea și echivalarea perioadelor de studii efectuate în străinătate, aprobată prin ordinul MEC; **b)** la înmatriculare, se evaluează de către comisia instituțională, formată din cadrele didactice de profil, corespondențele curriculare la disciplinele școlare din Planul-cadru de învățământ (pentru o clasă sau cel mult două clase) în raport cu curricula studiate peste hotare, în scopul stabilirii diferențelor de program și a termenilor de lichidare a acestora. Diferențele de program la disciplinele școlare se susțin doar pentru anul curent de studii și doar în ciclul liceal. **c)** la încadrarea în sistemul național, se calculează media generală în baza rezultatelor obținute din data/ anul înmatriculării. **pct. 121. Elevii din clasele primare și gimnaziale** care au urmat studiile într-o instituție de învățământ de peste hotare, la înmatriculare, **nu susțin diferențe de program doar urmează curriculumul național conform anului școlarizării**

Comentarii generale:

Mediile semestriale și anuale ale elevilor se calculează în corespundere cu prevederile regulamentare. Elevii/ părinții și reprezentanții legali ai acestora sunt în drept să solicite termene suplimentare pentru încheierea

situației școlare semestriale și/sau anuale pentru disciplinele școlare care nu au fost studiate în țara de unde vine, precum și în cazul când curricula la disciplinele școlare conține diferențe mari. În această situație elevul este promovat în anul următor de studii, doar i se atribuie statut de elev amânat (pentru anumite discipline școlare) cu acordarea termenelor suplimentare dar nu mai mult de un an de studii.

3. Procesul educațional

Metodologia privind repartizarea timpului de muncă a personalului didactic din instituțiile de învățământ general aprobată prin ordinul MEC nr.726/2021

Participarea în procesul educațional al elevului din diasporă revenit în instituția de învățământ general se realizează în condiții generale, valabile pentru toți elevii.

În situația când elevii necesită asistență suplimentară pentru studierea disciplinelor școlare Limba și literatura română, Istoria românilor și universală instituția de învățământ este în drept să aplice cadrul legal în vigoare și să organizeze **programe de remediere a rezultatelor școlare la aceste discipline.**

Comentarii generale:

Activitățile didactice realizate de cadrele didactice se vor înscrie din contul activităților didactice planificate săptămânal conform Instrucțiunii de repartizare a timpului de muncă a personalului din instituțiile de învățământ general.

4. Acțiuni și responsabilități în integrarea copiilor din diasporă

Regulamentul de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ general, aprobat prin ordinul MEC nr.235/2016

1.Conducătorul instituției de învățământ:

a) emite ordinul cu referire la acceptul

NOTĂ! Actualmente în proces de revizuire

participării la procesul educațional al solicitantului în calitate de audient și instituie un registru provizoriu de evidență;
b) organizează o comisie instituțională (alcătuită din director/ director adjunct, cadru didactic și psihologul școlar/reprezentantul Serviciului raional/ municipal de asistență psihopedagogică) în sarcina căreia va fi stabilirea clasei în care va merge copilul în corespundere cu clasa frecventată în țara de unde revine;
c) organizează discuții cu colectivele de elevi din clasele unde vor merge elevii veniți, în vederea asigurării unui spațiu comun de socializare și a situațiilor de non conflict;
d) organizează activități cu cadrele didactice pentru asigurarea unei adaptări treptate în noul mediu școlar;
e) organizează, la necesitate, servicii de consiliere psihologică;
f) stabilește modalitatea de comunicare cu părinții/ reprezentantul legal al acestuia; asigură procedurile de echivalare și recunoaștere a perioadelor de studii ale solicitantului;
h) asigură procedurile de echivalare și recunoaștere a perioadelor de studii ale solicitantului;
i) stabilește, conform deciziei Consiliului profesoral, responsabilii și termenele pentru procedurile de lichidare a diferențelor de program (în caz de necesitate);
j) emite ordinul cu referire la înmatricularea în calitate de elev în instituția de învățământ cu înregistrarea

2. Cadrul didactic:
a) asigură un mediu favorabil de

integrare și participare în colectivul de elevi;
b) organizează și desfășoară demersul didactic, cu implicarea tuturor elevilor;
c) asigură abordarea echitabilă de participare a elevilor în cadrul activităților educaționale;
d)monitorizează frecvența elevilor la activitățile educaționale;
e) acordă asistență necesară elevilor pe parcursul activităților educaționale, pentru adaptarea în colectivul nou de elevi;
f) colaborează cu părintele/ reprezentantul legal al copilului, pentru informarea privind starea generală de manifestare a acestora în cadrul activităților educaționale;
h) determină necesitățile educaționale în vederea încadrării copiilor din familiile refugiate din Ucraina în corespundere cu prevederile curricula disciplinare;
i) înregistrează rezultatele învățării conform finalităților educaționale stabilite prin curricula disciplinare.

3. Psihologul din instituția de învățământ (în lipsa acestuia se va apela la Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică):
a) acordă asistență psihologică copiilor în vederea stabilizării psihologice și comportamentale, precum și reducerii stresului;
b) oferă sprijin pentru restabilirea încrederii persoanei aflate în criză;
c) coordonează în comun cu părinții acțiuni pentru depășirea situației de moment, ținând cont de necesitățile emoționale ale copilului;
d) sesizează și informează administrația instituției de învățământ cu referire la cazurile

	care necesită o abordare specializată (servicii medicale, sociale, protecție); **e)** conlucrează cu diriginții/educatorii în vederea monitorizării stării de bine a copiilor și a siguranței acestora.

Comentarii generale:

Aceste prevederi se referă la procedurile și acțiunile pentru încadrarea copiilor veniți de peste hotare în sistemul național.

PRINCIPIILE EDUCAȚIEI

ÎN CONTEXTUL INCLUZIUNII COPIILOR (RE)VENIȚI DIN DIASPORĂ

Educația incluzivă, în contextul acestui Ghid, nu se referă exclusiv la lucrul cu copiii/elevii cu cerințe educaționale speciale, ci la dreptul fiecărui copil/elev de a-și dezvolta potențialul propriu în cadrul grupei/clasei, fără a fi expus riscului de excludere de la oportunitățile educaționale.

În același timp, incluziunea deplină a copiilor (re)veniți din diasporă necesită mai mult decât simplul acces la instituțiile educaționale. Grădinițele/ școlile trebuie să asigure medii de învățare sigure și suportive ca precondiție pentru o educație de calitate. Aceasta presupune sprijin pedagogic, psihosocial și lingvistic, dar și dreptul de a avansa prin toate nivelurile sistemului educațional, inclusiv recunoașterea cunoștințelor și studiilor anterioare.

Educația incluzivă reprezintă o abordare holistică și flexibilă, adaptată tuturor elevilor, și include toate dimensiunile dezvoltării copilului – fizică, intelectuală, emoțională și socială. Stimularea colaborării între toți subiecții educaționali – copii/elevi, educatori/profesori, părinți, profesioniști, comunitate – reprezintă un instrument real de transformare a educației. Adaptarea la ritmul, stilul de învățare și nevoile individuale ale fiecărui copil, oferă alternative didactice inovative și centrate pe elev. O astfel de abordare presupune prevenirea și eliminarea barierelor care pot limita participarea copilului la procesul educațional – fie ele fizice, lingvistice, culturale, emoționale sau sociale.

În același spirit, incluziunea copiilor (re)veniți din diasporă în sistemul educațional național presupune politici active și funcționale, care să asigure continuitate, calitate și sprijin complex, pentru a le permite dezvoltarea deplină și participarea egală în instituție și în societate. Prin adaptări metodologice, sprijin lingvistic și implicarea activă a familiilor, grădinița/școala devine un spațiu sigur pentru reintegrare și continuitate educațională a copiilor.

Acest model are o abordare dinamică, plecând de la principiile generale ale Convenției ONU cu privire la drepturile copilului la principiile specifice ale educației incluzive.

Incluziunea copiilor (re)veniți din diasporă în grădiniță/ școală are succes atunci când este abordată prin prisma principiilor educației incluzive:

valorizarea demnității ființei umane și a unicității

fiecare copil/elev este unic prin experiențele, valorile, cunoștințele, abilitățile sale, are prorpiul ritm de dezvoltare și exprimare a personalității. Recunoașterea și acceptarea diferențelor individuale pune în valoare experiența unică a fiecărui copil și facilitează un mediu de învățare propice. Educația bazată pe prețuirea demnității umane încurajează dezvoltarea copilului în propriul său ritm.

promovarea diversității și a nevoilor individuale

valorizarea diversității în sala de clasă/ grupă susține copiii să-și dezvolte potențialul educațional, să creeze relații sănătoase, să prețuiască contribuția fiecărui copil, adult și să învețe din experiențele altora. Respectarea și recunoașterea experiențelor de viață ale copiilor (re)veniți din diasporă reprezintă valori adăugate la cultura și tradițiile locale și naționale (ex. cunoașterea altor limbi/ culturi facilitează schimbul de experiență și învățarea de la egal la egal). Transformarea diversității într-o resursă educațională ajută copiii/ eleviii să-și dezvolte cunoștințele și înțelegerea critică referitoare la lume;

participarea democratică la viața școlii

cadrele manageriale și didactice crează oportunități de implicare pentru toți copiii. Ei au nevoie să fie văzuți, acceptați, ascultați și implicați în toate aspectele vieții școlare, de la procesul de învățare la procesele decizionale în afara orelor. Copiii (re)veniți din diasporă pot oferi perspective și idei noi în baza experiențelor anterioare și a specificului învățământului, culturii și țării de unde s-au întors;

adaptarea curriculară

educația este flexibilă și personalizată, oferă alternative și modele pozitive pentru a sprijini diferitele ritmuri și stiluri de învățare. Activități de adaptare și suport lingvistic sunt necesare pentru a susține copiii în atingerea obiectivelor educaționale printr-un proces sigur și sănătos;

accesibilitatea conținuturilor educaționale

asigurarea unor condiții reale de învățare și conectare a conținuturilor la experiențele și realitățile copiilor (re)veniți din diasporă incluși în sistemul educațional înseamnă inclusiv utilizarea unor metode vizuale, interactive și diferențiate și adaptarea materialelor didactice în limba înțeleasă de copii;

predarea și învățarea prin cooperare

în procesul de predare-învățare-evaluare, educatorii/ profesorii includ activități de cooperare, lucru în grup și stimulează comunicarea și interacțiunea dintre copii/elevi, pe de o parte, pe de altă parte colaborează cu alți profesori, manageri, psihologi și echipe multidisciplinare în vederea unei abordări holistice în procesul de incluziune. Copiii/ elevii au nevoie de medii în care se pot ajuta reciproc în diferite moduri, inclusiv prin îndrumare între colegi, proiecte didactice comune, sarcini de învățare în perechi/ grupuri mici etc;

monitorizarea și evaluarea parcursului educațional

pentru a asigura eficiența măsurilor de incluziune, cadrele didactice și echipele manageriale construiesc un model de monitorizare și evaluare periodică a progresului educațional și actualizează constant planul individualizat de suport. Evoluția de învățare a copiilor (re)veniți din diasporă ține cont de progresul academic, integrarea socială, dar și de bunăstarea emoțională. Cadrele didactice colectează regulat feedback de la copii/elevi și părinți, îmbunătățesc intervențiile de sprijin și adaptează activitățile educaționale în funcție de capacitățile în evoluție ale fiecărui copil;

abordarea educației din perspectiva egalității de gen

reflecțiile critice privind stereotipurile de gen în mediul educațional recunosc faptul că atât băieții, cât și fetele au acces în egală măsura la o educație de calitate. Cadrele didactice adaptează conținutul și procesul educațional la un limbaj neutru și incluziv, asigură oportunități de participare echitabilă a fetelor și băieților la toate activitățile din instituție;

colaborarea între instituție, familie și comunitate

oferă o diversitate de soluții în cadrul procesului educațional. Dialogul constant cu părinții copiilor întorși din străinătate sprijină integrarea socio-educațională. Părinții pot oferi informații despre parcursul educațional anterior, eventualele dificultăți sau traume, ajută grădinița/ școala să adapteze mai bine sprijinul oferit copilului. Când părinții sunt implicați, copilul percepe grădinița/ școala ca un mediu prietenos și stabil, ceea ce favorizează adaptarea emoțională și academică. Comunitatea extinsă oferă

oportunități de educație non-formală care contribuie la incluzinea socială a copiilor (re)veniți din diasporă și relaționarea lor cu semenii din comunitate, în afara mediului educațional formal. Cooperarea cu părinții, copiii și comunitatea permite instituției să creeze o rețea de sprijin extinsă care depășește granițele acesteia. Astfel, procesul de integrare devine unul participativ și sigur;

cooperarea cu partenerii instituțieii

dincolo de comunitate, grădinița/ școala cooperează cu parteneri la nivel național și internațional (societatea civilă, instituții, centre educaționale publice și private, centre de tineret, clinici prietenoase tinerilor, autorități etc.) care pot oferi sprijin și ghidare în incluziunea copiilor. Instituțile educaționale crează o rețea de suport împreună cu alți specialiști și instituții și împărtășesc experiențele lor, încurajând învățarea bazată pe experiență;

formarea continuă a cadrelor didactice

nevoile de formare ale personalului din educație sunt permanent cercetate, profesioniștii și profesionistele sunt sprijiniți/e constant în dezvoltarea competențelor interculturale. Programele de formare în educație interculturală și gestionarea traumei de reîntoarcere/migrație, pentru a înțelege mai bine nevoile afective și educaționale ale copiilor facilitează incluziunea;

NEVOILE COPIILOR

(RE)VENIȚI DIN DIASPORĂ ȘI BARIERELE DE INCLUZIUNE

Orice copil se naște cu anumite nevoi de bază, care sunt o necesitate reală și esențială pentru supraviețuirea și dezvoltarea copilului. Nevoile copilului se referă la acele cerințe fundamentale, necesare pentru siguranța și bunăstarea sa. Atunci când nevoile nu sunt satisfăcute, dezvoltarea sa este afectată pe multiple planuri. Lipsa hranei, a îngrijirii sau a unui mediu sigur poate duce la probleme de sănătate fizică și întârzieri în dezvoltare. Lipsa afecțiunii și a atașamentului sigur poate genera insecuritate, anxietate, dificultăți în relaționare și chiar tulburări de comportament. Lipsa permisiunii de fi a autentic poate să atragă după sine izolarea și crearea de dependențe. Atunci când nevoile cognitive nu sunt îndeplinite, copilul poate întâmpina dificultăți de învățare, o stimă de sine scăzută și șanse reduse de integrare socială. Pe termen lung, privarea de nevoi fundamentale poate compromite grav potențialul de dezvoltare și bunăstarea viitorului adult.

Nevoile copilului sunt diverse, dar interconectate, motiv pentru care specialiștii le grupează pe mai multe categorii, de la nevoi de bază: hrană și îngrijire la nevoi emoționale și respect pentru propria identitate. Nevoile universale identificate de Marshall Rosenberg sunt profund relevante pentru înțelegerea și sprijinirea unui copil (re)venit din diasporă integrat în școală. Rosenberg subliniază că acțiunile și emoțiile noastre sunt determinate de cât de bine ne sunt satisfăcute sau nesatisfăcute aceste nevoi. Ele sunt ceea ce motivează comportamentele. Atunci când o nevoie este satisfăcută, trăim emoții constructive (bucurie, liniște, recunoștință), iar când nu este satisfăcută, apar emoții distructive (frustrare, tristețe, furie). (A se vedea Anexa 1)

Conectarea nevoilor la realitatea copilului (re)venit din diasporă ne ajută să înțelegem că dificultățile de comportament sau izolare cu care se poate confrunta sunt răspunsuri la unele nevoi nesatisfăcute (integrare, respect, afecțiune etc). O abordare educațională empatică, care recunoaște aceste nevoi creează un spațiu de învățare și integrare incluziv și sigur.

Tabelul de mai jos oferă o prezentare structurată a principalelor nevoi, corelate cu barierele și dificultățile care pot apărea în procesul de incluziune în grădiniță/școală.

Tabelul este proiectat în baza nevoilor identificate de Marshall Rosenberg în Comunicarea nonviolentă (2014):

Nevoile copilului	Bariere/ dificultăți
Autonomie	• Impunerea forțată a unor strategii de integrare care nu reflectă nevoile reale ale copilului; • Consultarea fragmentară a copilului și familiei acestuia în adaptarea strategiei de suport individualizat; • Hiperprotecția - accent puternic pe faptul că copilul „vine din altă țară", ceea ce poate duce la rușine sau stigmatizare; • Bariere lilngvistice/ culturale/ sociale - dificultăți de exprimare sau înțelegere care duc la excludere sau neînțelegeri.
Integritate	• Rigiditatea sistemului educațional/ lipsa curriculumului adaptat; • Discrepanțe dintre procesele și curricula educațională dintre țări; • Presiunea de a se conforma specificului grupei/ clasei; • Spațiu limitat de exprimare și ignorarea opiniei copilului; • Judecata și critica; • Devalorizarea experiențelor anterioare și competențelor dobândite într-un context cultural diferit.
Celebrare	Lipsa recunoașterii progreselor/ reușitelor personale;

- Lipsa suportului psihologic adecvat;
- Negarea sau minimalizarea emoțiilor copilului în legătură cu visele și pierderile acestuia;
- Devalorizarea pierderilor;
- Spațiu/ resurse limitate în grădiniță/ școală pentru continuarea activităților de interes.

Independență

- Excluderea și/ sau impunerea participării la activități de grup;
- Lipsa de sprijin personalizat în atingerea obiectivelor personale și de învățare;
- Stigmatizarea și etichetarea copiilor;
- Luarea în derâdere a modului de exprimare a copilului;
- Timp limitat pentru exprimare;
- Lipsa unei culturi incluzive în școală;
- Bariere culturale: obiceiuri, valori sau comportamente diferite;
- Timp limitat pentru recuperarea carențelor academice;

Joc

- Acces limitat la activități recreative și pauze;
- Ridiculizarea copilului;
- Respingerea inițiativelor de joacă;
- Lipsa unei culture de cooperare și colaborare în grădiniță/ școală;
- Diferențe culturale și moduri diferite de a se juca și petrece timpul liber.

Comuniune spirituală

- Lipsa unui spațiu care încurajează auto-reflecția;
- Expunerea la un mediu conflictual, bullying, orice formă de violență etc;

- Lipsa armoniei în relațiile din școală la toate nivelele;
- Dezechilibru de putere/ emoțional/ spiritual și dezorientarea/ lipsa reperelor de orientare valorică;
- Deconectarea dintre nevoile spirituale și de învățare;
- Prezența regulilor nescrise.

Subzistență

- Proceduri de integrare neclare/ sporadice/ ineficiente;
- Lipsa unui adult de referință/ de suport;
- Centrul de resurse inadaptat pentru copiii (re)veniți din diasporă/ resurse limitate în limba vorbită de copii;
- Cadrele didactice nu cunosc limbile străine;
- Lipsa spațiilor amenajate pentru odihnă și joacă.

Acest instrument poate fi folosit ca punct de pornire pentru discuții în echipa grădiniței/ școlii, elaborarea planurilor individuale de sprijin și dezvoltarea unor strategii unitare de incluziune (A se vedea Anexa 2).

PRACTICI DE INCLUZIUNE

A COPIILOR (RE)VENIȚI DIN DIASPORĂ ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL DIN REPUBLICA MOLDOVA

Acest Ghid oferă un set de practici care pornesc de la nevoia de educație incluzivă a elevilor (re)veniți din diasporă. Activitățile prezentate mai jos pot fi realizate cu resurse reduse, sunt accesibile și nu necesită o pregătire specială a cadrelor didactice în aplicare. Totodată presupune o cunoaștere aprofundată a psihologiei copilului și particularitățile caracteristice de formare a capacităților și a atitudinilor la copii/ elevi de diferite vârste.

Practicile eficiente se axează pe:

- dezvoltarea unui set de competențe ale cadrelor didactice, pentru o educație incluzivă, care sprijină copiii/ elevii și elevele (re)veniți/e din diasporă în a-și recupera carențele academice;
- dezvoltarea abilităților de viață și a comportamentelor sănătoase în rândul elevilor, în conformitate cu cadrul de referință al competențelor pentru cultură democratică;
- dezvoltarea învățării flexibile, în baza Principiilor Designului Universal pentru Învățare/ DUA și metode de predare centrate pe elev.

Pentru susținerea copiilor/ elevilor în dezvoltarea de competențe care favorizează incluziunea, cadrele didactice aleg să identifice și să înțeleagă propriile nevoi, emoții și vulnerabilități care le pot influența în procesul de aplicare a activităților. Valorile noastre, percepțiile despre noi înșine și lumea din jur pot, pe de o parte facilita procesul de incluziune cu multă blândețe și empatie sau, dimpotrivă, reprezenta un obstacol adițional la răspunderea nevoilor copiilor.

Astfel, aplicarea Ghidului se bazează pe cunoașterea profundă a nevoilor emoționale și cognitive ale copiilor. Cadrul didactic întocmește și

revizuiește constant planul de incluziune în funcție de progresele copiilor/ elevilor și adaptează activitățile din prezentul Ghid la specificul fiecărei grupe/ clase, context educațional, nevoi concrete și vârstă.

Fiecare activitate este gândită prin prisma metodelor de lucru bazate pe gândirea critică și reflecții individuale. Profesorul urmărește constant progresul și se asigură că competențele cheie, precum auto-reflecția, colaborarea, comunicarea asertivă, empatia, ascultarea, reziliența, respectul pentru diversitate sunt transferate la elevi.

Întrebările de reflecție sau de feedback de la finalul activităților ajută copiii/ elevii să conștientizeze ce au învățat, cum s-au simțit și ce sens are experiența pentru ei. Acest proces întărește învățarea, dezvoltă gândirea critică și emoțională, și consolidează legătura dintre experiență și autoevaluare/ autoreflecție. Totodată, le oferă copiilor un spațiu sigur de exprimare, crescând încrederea în sine și coeziunea grupului.

Note, sfaturi și activități pentru cadrele didactice:

Creați un spațiu de încredere și deschidere: fiți autentic/ă, sincer/ă și vulnerabil/ă. Copiii apreciază sinceritatea și simplitatea. Împreună cu copiii, elevii și elevele, stabiliți o serie de comportamente agreate de comun acord și acceptabile în sala de grupă/ clasă.

Exemple de activități care susțin o atmosferă sau un context în care copiii se simt confortabil să comunice, să învețe și să împărtășească:

Activitatea "Reguli de lucru în grup"

Materiale necesare: hârtie de flipchart, carioci.

Timp: 10-15 minute

Pentru crearea unui mediu sigur și deschis pentru fiecare copil dezvoltați împreună un set de reguli, care să fie asumat și respectat de fiecare. Întrebați elevii „Ce ne-ar face să ne simțim bine împreună, în sala de clasă?". Încurajți elevii să-și reamintească și să reflecteze asupra acelor experiențe când s-au simțit bine în cadrul unui grup – "Ce s-a întâmplat? Ce a favorizat sentimentul de siguranță?". Solicitați elevilor să ofere exemple de comportamente concrete care să faciliteze procesul de înțelegere a unor termene abstracte. De ex. "Mă simt bine atunci când colegii mă respectă.", încurajați reflecțiile prin întrebări de clarificare, cum ar fi: "Ce trebuie să facă colegii și colegele tale pentru ca să te simți respectat/ă?". Discutați ideile propuse în plen, completați-le cu altele care vin de la elevi. Notați ideile pe foaia de flipchart, iar la final, citiți toate regulile agreate împreună și comunicați elevilor că puteți reveni la aceste reguli, le puteți completa, elimina anumite elemente, ori de câte ori este nevoie.

Activitatea „Jurnalul recunoștinței”

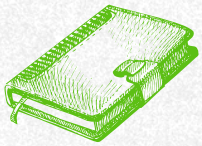

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 10-15 minute

Copiii/ elevii și elevele sunt invitați/e să își reamintească lucrurile pozitive și să aprecieze momentele care aduc bucurie în viata de grădiniță/ școală și în relaționarea cu colegii. Activitatea permite copiilor să descopere punctele forte și/ sau calitățile altor colegi și să pună în valoare unicitatea fiecăruia. Pe rând, fiecare copil/ elev/ă va numi un coleg/ă și va descrie o situație în care s-a simțit bine, conectat/ă cu acest coleg, și va spune un lucru apreciativ despre acesta – “Îmi aduc aminte că tu ai....Apreciez felul tău de a... Consider că calitatea ta cea mai prețuită este... Îți sunt recunoscător pentru că....” **Notați cuvintele de apreciere pe tablă sau hârtie de flipchart.**

NOTĂ! Un copil va vorbi și va fi selectat o singură dată, copilul care a fost apreciat continuă șirul recunoștințelor până la ultimul elev. Cel din urmă se va referi la primul copil care a lansat discuțiile.

Dacă un copil nu știe ce să spună, îl puteți ajuta cu întrebări de clarificare: „Ce ai observat în relaționare cu colegul/a tău/ ta? Au fost situații când ai avut nevoie de suport/ ajutor, iar acest coleg/ă a fost alături? Cum te-a ajutat/ susținut? Care ar fi calitatea care îl/o caracterizează cel mai bine? ”.

La final, citiți toate aprecierele notate. Întrebați elevii Ce observați? Ce calități se repetă mai des/ mai rar? De ce? Ce ne ajută/ ne împiedică să ne dezvoltăm aceste calități? **Discutați despre cum se simt copii/ elevii când primesc și oferă apreciere și cum pot duce mai departe aceste gesturi și în afara clasei. Încheiați activitatea cu** Ce nou am învățat astăzi despre un coleg/ o colegă de-al meu/ mea?, **invitați elevii să împărtășească gândurile și intențiile lor.**

Activitatea “Ești ca mine”

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 10-15 minute

Spuneți un adevăr despre dumneavoastră (de exemplu: am ochi albaștri). Toți copiii care au ochi albaștri trebuie să se ridice. Cel care a fost ultimul va spune un adevăr despre sine și tot așa mai departe până în joc vor fi implicați cât mai mulți copii. Încurajați copiii să includă elemente vizibile care pot fi în comun, dar și trăsături de caracter, hobby, preferințe etc.

La final de activitate întrebați copiii Cum v-ați simțit pe parcursul jocului? Cîți colegi ați identificat care au ceva în comun cu voi? Ce ați desoperit/aflat nou despre colega/-ul vostru? Ce v-a surprins?

Activitatea "Super-puterea mea!"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 10-15 minute

Invitați copiii/ elevii să reflecteze la ceea ce pot ei să facă cel mai bine, ceea ce le reușește, ce le place, ce le aduce armonie și satisfacție. Ulterior, rugați fiecare copil/ elev/ă să spună care este super-putere pe care o are (sau și-ar dori să o aibă).

Continuați discuțiile prin întrebări de totalizare Cum v-ați simțit în timpul jocului? La ce ne ajută/ ne încurcă super-puterile? Ce ați observat în timpul activității? A fost ceva în comun/ diferit de alți colegi? Ajutați copiii/ elevii să înțeleagă importanța unicității prin prisma calităților și punctelor forte, totodată ghidați-i prin discuții să concluzioneze că utilizarea „super-puterilor" în detrimentul altcuiva, în contexte cu conotație negativă poate provoca suferințe și rupere a relațiilor. Îndrumați-i spre gânduri bune, intenții frumoase și aplicarea „super-puterilor" în scopuri empatice și de suport.

Activitatea "Pânza de păianjen"

Materiale necesare: un ghem de ață sau de lână

Timp: 5-10 minute

Aranjați copiii/ elevii într-un cerc. Aruncați ghemul de ață la un copil/ elev/ă și spuneți un lucru frumos despre el/ea/ o apreciere/ o calitate/ un lucru pe care îl apreciați. Copilul/ elevul/a ține de capătul ației și aruncă ghemul mai departe, creând astfel o rețea de conexiuni între toți copiii.

Jocul poate fi adaptat la orice situație, copiii/ elevii pot spune un lucru despre ei și/ sau pune întrebări colegilor pentru a-i cunoaște mai bine și/ sau oferi feedback pentru o activitate răspunzând la întrebarea Ce lucru nou ai învățat astăzi?

Întrebări de reflecție: Ce ați învățat/ descoperit despre voi în această activitate? Dar despre colegii voștri? Cum v-ați simțit atunci când ați primit o apreciere? Cum v-ați simțit atunci când ați spus o apreciere despre altcineva (ușor/ greu/ provocator)? Ce v-a ajutat? Ce v-a plăcut cel mai mult/ mai puțin? Cum ne putem aprecia unii pe alții în grupă/ clasă, nu doar în timpul jocurilor?

Susțineți copiii/ elevii să concluzioneze importanța valorizării punctelor forte, să fie recunoscători și să mulțumească colegilor pentru suport și încurajare.

Activitatea "Trei la fel, unul altfel"

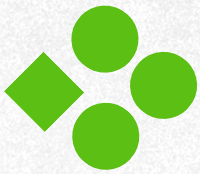

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 5-10 minute

Copiii/ elevii lucrează în perechi sau în grupuri mici. Fiecare pereche/ grup discută, împărtășește și notează 3 lucruri pe care le au în comun și 1 lucru diferit. Încurajați copiii/ elevii să fie creativi și inventivi, "lucrurile" se pot referi la hobby-uri, preferințe, vestimentație, trăsături fizice, număr de frați/ surori, locuință (apartament/ casă la sol) etc. Explicați copiilor că orice răspuns este binevenit și nu se limitează la aspecte vizibile și palpabile.

Încurajați doritorii să împărtășească cele discutate/ descoperite cu întreaga grupă/ clasă. Ajutați-i prin întrebări de ghidare, cum ar fi: Ce ați descoperit nou despre colegii voștri? Dar despre voi înșivă? Ce v-a plăcut cel mai mult/ mai puțin? Cum v-ați simțit când ați descoperit că aveți lucruri în comun și lucruri care vă fac unici? La ce vă ajută aceste cunoștințe?

Activitatea "Ghicește-mă"

Materiale necesare: un ghem de ață sau de lână

Timp: 5-10 minute

Fiecare copil (la dorință), pe rând, spune trei lucruri despre el – două sunt adevărate și unul este fals, dar spus ca și cum ar fi adevărat. Restul colegilor sunt invitați să ghicească care dintre cele trei afirmații este minciună. După ce toți își exprimă opinia, copilul dezvăluie răspunsul corect (minciuna). Pentru mai multă interacțiune și spațiu de încredere copiii pot fi așezați în cerc.

Încurajați ascultarea activă și atenția la detalii. Încheiați activitatea cu: Cum v-ați simțit atunci când colegii au încercat să ghicească minciuna? Ce ați descoperit nou despre colegii voștri? A fost ușor/greu să găsiți afirmația falsă? De ce? Ce v-a ajutat să identificați minciuna? La ce ne ajută astfel de jocuri?

Ghidați copiii/ elevii să concluzioneze că diferențele pot fi o resursă și un spațiu de învățare reciprocă, iar „fiecare dintre noi este unic, atunci când ascultăm cu atenție și ne deschidem unii către alții, ne apropiem, ne cunoaștem mai bine și construim încredere în grup."

Susțineți copiii/ elevii să concluzioneze importanța valorizării punctelor forte, să fie recunoscători și să mulțumească colegilor pentru suport și încurajare.

Activitatea "Cât e ora?"

Materiale necesare: foi A4

Timp: 15-20 minute

Fiecare elev/ă primește o foaie pe care este desenat/ desenează un ceas. Grupului i se dă instrucțiunea timp de 5 minute să se plimbe prin sală și să stabilească întâlniri la diferite ore cu diferiți participanți. De fiecare dată când doi elevi stabilesc o întâlnire, fiecare scrie prenumele persoanei cu care și-a dat întâlnire pe fișa cu ceasul său, în dreptul orei respective. După ce toți și-au dat întâlnire, se anunță pe rând câte o oră și tema fiecărei întâlniri. Apoi se anunță altă oră și altă temă la fiecare 3-5 minute (spre exemplu ora 9 – hobby-ul meu, ora 10 – îmi place să..., ora 11 – nu îmi place să... etc). Stabiliți temele în funcție de specificul vârstei/ clasei.

Întrebări de totalizare: Cum a fost să identificați colegi pentru fiecare oră? Ce ați aflat nou despre colegi? Ați identificat asemănări/ deosebiri? Ce v-a plăcut cel mai mult în discuțiile din cadrul "întâlnirilor"? Ce ați observat? A fost ușor/ greu să vorbiți cu persoane cu care interacționați mai puțin de obicei? De ce?

Încurajați exprimarea liberă și ascultați: oferiți un spațiu sigur elevilor și elevelor să vorbească liber despre ceea ce simt și ce cred. Puneți-le întrebări deschise, reflectați împreună și explorați percepțiile, valorile și opiniile lor fără judecată și critică. Nu întrerupeți și valorizați tot ceea ce vine din cadrul grupului.

Activitățile de mai jos pot diminua barierele lingvistice și culturale prin ascultare activă și întrebări deschise. Încurajați exprimarea în ritm propriu. Nu forțați!

Activitatea "Cum mă simt la școală?"

Materiale necesare: proiector și/ sau tablă interactivă

Timp: 10-15 minute

Rugăți elevii și elevele să pregătească din timp și să prezinte o imagine care reprezintă felul în care ei se simt la școală. Copiii de vârste mici pot

desena ei înșiși/ face colaj/ aduce un obiect care descrie felul în care se simt la grădiniță/ școală.

Ce este prezentat în imagine? Care este conexiunea imaginii/ a obiectului cu ceea ce simt elevii/ copiii?

Analizați împreună activitatea: Cum v-ați simțit în cadrul acestei activități ? Ce ați observat că există în comun cu alți colegi? Cât de ușor/ greu a fost să selectați imaginea/ obiectul? La ce v-ați gândit în special când ați identificat imaginea?

Activitatea poate fi realizată la început și la sfârșit de an școlar pentru a monitoriza progresul, schimbul de percepții și stări emoționale trăite în școală.

Activitatea "Pașii mei prin școală"

Materiale necesare: hârtie colorată

Timp: 10-15 minute

Fiecare copil este invitat să răspundă la două întrebări simple, care îi încurajează să reflecteze sincer la experiența lor școlară:

- Ce mă ajută să mă simt bine/ în siguranță/ bucuros/bucuroasă la școală?
- Ce mă face să mă simt trist(ă)/ îngrijorat(ă)/ nesigur(ă) la școală?

Copiii pot scrie răspunsurile pe hârtie colorată, pentru fiecare întrebare alegând o culoare diferită. Răspunsurile pot fi lipite pe tablă/ perete/h\rtie de flipchart în două coloniță, una pentru fiecare întrebare. Susțineți copiii să identifice emoțiile, nevoile lor în raport cu ceea ce se întâmplă/ ce le oferă școala. Pentru mai multă siguranță, bilețelele pot fi completate și colectate în mod anonim și confidențial și/ sau combinat. Discutați cu elevii varianta potrivită. Invitați copiii să împărtășească sau citiți bilețele copiilor dacă ați convenit să discutați în mod confidențial.

Întrebări de ghidare: Ce ați descoperit despre voi în urma acestei activități? Ce ați învățat despre colegii voștri? Cum putem folosi ce am aflat azi pentru a avea mai multă grijă noi și de ceilalți? Ce-ați vrea să fie diferit la școală? Cine/ ce ne poate ajuta să ne simțim mai bine la școală? La cine ne putem adresa când avem nevoie de suport?

Pentru a oferi o continuitate activității și vocii copiilor, ideile, gândurile, soluțiile lor pot fi transmise administrației școlii, cadrelor didactice, părinților, elevilor și altor persoane pe care le puteți identifica împreună cu elevii. Conveniți împreună ce puteți face cu aceste afirmații.

Activitatea "Construim împreună o școală/ clasă mai bună"

Materiale necesare: hârtie colorată

Timp: 15-20 minute

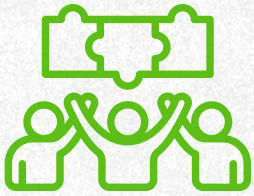

Împărțiți clasa în 4-6 grupuri mici, în funcție de numărul de participanți.

Sarcina pentru lucru în grupuri mici:

- 2-3 grupuri: Elaborați un poster despre cum ar trebui să fie o școală bună. Referiți-vă la 7-10 caracteristici/ lucruri.
- 2-3 grupuri: Elaborați un poster despre cum ar trebui să fie o clasă bună. Referiți-vă la 7-10 caracteristici/ lucruri.

Fiecare grup prezintă pe rând câte o caracteristică, până se enumeră toate elementele din postere. În paralel, notați pe 2 foi de flipchart ideile expuse de elevi pentru școală (i), alta pentru clasă (ii). Dacă este posibil, se grupează caracteristicile.

Analizați împreună activitatea de grup: Ce este comun și ce este diferit între liste? Ce ne spune asta? Ce a fost diferit/comun în posterele voastre? Ce ne spune asta? Dacă ar fi să întrebați adulții (părinții, profesorii etc.) din școala voastră, care ar fi lista lor?

NOTĂ! Activitatea poate fi încheiată aici sau continua cu reflecții adăugătoare.

Continuați lucru în perechi sau în aceleași grupuri (copiii decid după ce se anunță sarcina). Încurajați copiii să reflecteze asupra listei comune despre o școală sau clasă pe care le-ați elaborat și situației reale din școli; să stabilească, din cele 2 liste, top 3 lucruri ce ar trebui să se schimbe/ întâmple pentru a avea clase/școli bune/incluzive/prietenoase pentru TOȚI copiii.

Fiecare grup/pereche prezintă pe rând 1-a, a 2-a și apoi a 3-a prioritate. Propunerile se lipesc/ se scriu pe perete/ tablă.

Încurajați reflecțiile: Ce observați? Ce este comun/diferit? Cine decide/definește ce este o școală bună? După ce criterii se ia decizia? Cine stabilește în clasă/școală care sunt prioritățile? Care este rolul elevilor în stabilirea priorităților? Dar a adulților?

NOTĂ! Activitatea poate fi încheiată aici sau continua cu reflecții adăugătoare.

Lucru în perechi sau grupuri mici (copiii decid dacă vor să fie aceleași sau noi după ce se anunță sarcina).

Decideți cui și cum ați putea prezenta aceste priorități?

Încheiați activitatea cu: Toți copiii ar putea să-și facă vocea auzită în acest fel? Ce îi poate împiedica? Ce îi poate ajuta să o facă? Cum îi putem implica/ susține?

Întrebări de reflecție finală: Cum vă simțiți acum, la final de activitate? Ce am făcut astăzi? Cum v-ați simțit la început de activitate? Cum suntem acum? Ce ne-a ajutat să ne exprimăm? Cum vă simțiți în legătură cu procesul? Cum au loc astfel de discuții la școală, în alte contexte?

Oferiți sprijin și tratați cu respect: Nu minimalizați sentimentele și emoțiile copiilor. Spuneți-le că sunteți acolo pentru ei, disponibil/-ă pentru a le oferi suport și susținere.

Activitatea "Vreau să vorbesc despre..."

Materiale necesare: hârtie, bol/ cutie/ boxă

Timp: 5-10 minute zilnic

Instalați în clasă o boxă/ cutie. Explicați elevilor că ori de câte ori au nevoie să discute (în mod confidențial sau nu) pot pune un bilețel în boxă. Oricând dorește să ceară ajutor/confidențialitate/discuție cu adultul, copilul scrie un bilet simplu:

- "Aș vrea să vorbim despre..."
- "Astăzi am nevoie de sprijin pentru că..."
- "Nu mă simt bine pentru că..."
- "Mă simt ... deoarece..."

Verificați discret conținutul boxei și stabiliți o discuție privată sau în grup în funcție de specificul solicitării. Evaluați riscurile.

NOTĂ! Stabiliți împreună cu copiii regulile de utilizare a boxei (locul unde o puteți plasa pentru a păstra anonimatul, frecvența de extragere a bilețelelor, tipurile de mesaje care pot fi plasate în boxă și alte aspecte care li se par importante copiilor).

Activitatea "Silueta cu emoții"

Materiale necesare: hârtie, bol/ cutie/ boxă

Timp: 5-10 minute

Copiii desenează o siluetă pe o foaie. Înăuntrul siluetei, scriu răspunsul la întrebările:

- Ce simt în ultima vreme?
- Ce m-ar ajuta să mă simt mai bine?
- De la cine aș putea/ vrea să cer ajutor?

Spuneți copiilor că pot răspunde la întrebări prin text, desene, reprezentații, colaj etc. Răspunsurile pot fi incluse pe oricare parte a siluetei/ corpului, la alegere. Încurajați copiii să împărtășească în plen.

NOTĂ! Reamintiți regulile de grup stabilite anterior. Important să readucem în discuție că nu există răspunsuri bune sau rele, nu judecăm, nu criticăm ci creăm un spațiu în care împreună putem învăța unii de la alții și ne susține reciproc.

Copiii pot prezenta activitatea tuturor la dorință sau reflecta în mod individual la: Cum v-ați simțit în timp ce completați silueta? A fost ușor/ greu să vă exprimați emoțiile în scris/desen? De ce? Ce ați descoperit despre voi? Dar despre colegii voștri ? Ce conexiune au emoțiile cu părțile corpului în care ați scris/ desenat? Un lucru nou pe care l-ați descoperit astăzi?

Activitatea "Cercul de încredere"

Materiale necesare: hârtie A4

Timp: 10-15 minute

Fiecare copil construiește o un cerc mare, care să cuprindă toată hârtia. Încurajați copiii să analizeze în mod individual diverse situații din viața lor: Ce s-a întâmplat? Cine v-a fost alături? De la cine ați solicitat/ primit ajutor? În cine, din anturajul vostru, aveți încredere? Invitați copiii să creeze alte cercuri mai mici în interiorul cercului mare și să noteze în fiecare cerc oamenii de încredere, pornind din centru, de la cercul cel mai mic - de la cei mai apropiați/ persoane de încredere spre alte cercuri mai mari. Copilul poate decide singur gradul de apropiere și încredere în persoanele selectate.

SAU

Copiii desenează 3 cercuri concentrice pe o foaie:

- **în cercul din mijloc** scriu numele persoanelor în care au cea mai mare încredere (mama, tata, frații/ surorile).
- **în cercul mijlociu** – persoane în care au destulă încredere (vecinii, prietenii, profesorii).
- **în cercul exterior** – persoane pe care le cunosc, dar cu care nu s-ar deschide încă sau nu au o relație de încredere suficient de bine stabilită.

Discutați în plen despre: Ce înseamnă pentru voi un om de încredere? Cum v-ați simțit când ați început să vă gândiți la oamenii în care aveți încredere? A fost ușor/ greu să completați cercurile? De ce? Pe cine ați scris în cercul din mijloc? Ce îi face atât de speciali pe aceste persoane pentru voi? Dar în cercurile mijlociu și din exterior? Ce v-ar ajuta să creați relații sigure/ de încredere cu alte persoane?

Întrebări adiționale: În ce momente simiți că aveți cea mai mare nevoie de sprijin? De la cine puteți cere ajutor dacă vă simțiți trist/ă, confuz/ă sau supărat/ă? Cu cine împărtășiți cele mai mari bucurii ?

Încurajați diversitatea surselor de sprijin și ghidați copiii către instituții/ oragnizații care oferă suport (spre exemplu : Centrele prietenoase tinerilor, Centre de dezvoltare din comunitate etc).

Activitatea "Puterea cuvintelor"

Materiale necesare: hârtie A4

Timp: 10-15 minute

Invitați copiii să reflecteze asupra unei situații din viața reală când au fost susținuți și încurajați: Vă amintiți o situație în care ați fost triști sau speriați? Cine v-a fost alături? Ulterior, copiii scriu/colorează fraze de încurajare pe cartonașe (spre exemplu: „Sunt aici pentru tine", „Nu ești singur/ă", „Te înțeleg/ Îți înțeleg îngrijorările", „Îți respect emoțiile"): Ce cuvinte v-au ajutat să vă simțiți mai bine în acel moment? De ce? Ce cuvinte ați fi avut nevoie să auziți și nu le-ați primit?

Citiți cartonașele în plen și lipiți-le de tablă/ perete/ hârtie de flipchart. Pentru un impact mai mare aceste cartonașe pot fi păstrate pe durata anului școlar și puteți reveni la ele împreună cu copiii ori de câte ori aveți nevoie.

Încheiați activitate prin reflecții: Cum v-ați simțit când cineva v-a înțeles și v-a susținut cu blândețe? Cât de importante sunt, pentru voi, cuvintele de susținere/ încurajare atunci când aveți o zi grea? Cum credeți că se simte

cineva care primește o încurajare sinceră? Ce cuvinte ați putea folosi pentru a încuraja un coleg care trece printr-o situație dificilă?Cum vă dați seama că acest coleg trece printr-o situație dificilă?

Ghidați copiii să concluzioneze cât de important este să fie atenți la detalii, la stările emoționale ale lor, dar și ale colegilor. Cuvintele și gesturile simple pot fi încurajatoare pentru ceilalți

---

Activitatea "Umbrela de sprijin"

Materiale necesare: hârtie A4

Timp: 10-15 minute

Copiii desenează o umbrelă mare (puteți pregăti din timp același desen pentru toți copiii). Invitați copiii să reflecteze asupra unei situații din viața reală când nu s-au simțit în siguranță. Sub umbrelă, copiii vor scrie emoțiile, îngrijorările, nevoile lor. Iar pe umbrelă - numele persoanelor care îi protejează atunci când au nevoie și le ajută să depășească îngrijorările și situațiile difficile.

Ghidați discuțiile cu întrebări ajutătoare: Vă amintiți o situație în care nu v-ați simțit în siguranță? Ce emoții ați trăit atunci? Ce v-ați fi dorit să se întâmple în acel moment ca să vă simțiți mai bine? De ce ați avut nevoie atunci (ex: siguranță, liniște, sprijin, înțelegere, încurajare)? Cine sunt persoanele care vă protejează și vă ajută să depășiți momentele grele?
Cum știți că puteți avea încredere în acești oameni? Cum vă simțiți atunci când știți că nu sunteți singuri și cineva vă sprijină? Ce puteți face pentru a vă simți mai în siguranță în astfel de situații?

Încheiați activitatea pe o notă pozitivă și invitați copiii să reflecteze la întrebarea Cum ați putea deveni voi o „umbrelă de sprijin" pentru altcineva care are nevoie?

Activitatea "Jurnalul meu de sprijin"

Materiale necesare: caiete/ carnețele

Timp: 5-10 minute zilnic sau la cerere

Fiecare copil primește un caiet/ carnet numit „Jurnal de sprijin" și poate scrie în el când:

- simte nevoia să discute ceva;
- are o întrebare;
- se simte bucuros/ă, fericit/ă;
- se simte trist/ă, îngrijorat/ă.

Jurnalul încurajează reflecțiile individuale. Acesta poate fi împărtășit cu cadrul didactic. Profesorul verifică periodic (sau la cerere) și răspunde cu mesaje de susținere.

Întrebări de deschidere și conștientizare: Cum v-ați simțit ultima dată când ați avut multe gânduri și emoții și nu ați știut cui să le spuneți? Ce v-a ajutat să le depășiți? Este util să scrieți într-un jurnal ce simțiți sau ce vi s-a întâmplati? De ce? Ce lucruri ați vrea să păstrați doar pentru voi într-un loc sigur, cum este un jurnal (emoții, gânduri despre sine/ despre lume etc)? Cum credeți că vă poate ajuta un jurnal să vă înțelegeți mai bine emoțiile?

Activitatea "Podul încrederii"

Materiale necesare: hârtie de flipchart, post-it-uri

Timp: 10-15 minute

Pe o coală de hârtie/ flipchart desenați un pod. Pe o parte sunt copiii, pe cealaltă parte – educatorul/ profesorul.

Reflectați împreună sau în mod individual despre Ce poate susține ca relația dintre voi să fie de încredere? sau Care sunt așteptările copiilor de la dvs. pentru a se simți bine și în siguranță în sala de clasă?

Pentru copiii de vârste mici puteți reformula Ce pot face eu (în calitate de educator/ profesor) pentru ca fiecare dintre voi să se simtă bine în grupă/ clasă? **Copiii scriu mesaje pe pod sau în mod individual pe post-it-uri și le lipesc pe pod. Or, pentru copiii de vârste mici, le puteți propune diverse stickere sugestive care pot fi lipite, colaje și alte elemente vizuale pe care le agreați împreună cu ei (spre exemplu** "încredere" – Ce element vizual putem alege pentru încredere? Ce asocieri aveți?).

Încurajați copiii să reflecteze sincer asupra relației cu educatorul/profesorul și asupra nevoii de siguranță emoțională și sprijin în grupă/ clasă: Cum știți că puteți avea încredere în cineva? Ce comportamente vă dau acest sentiment de încredere? Ce lucruri vă ajută să aveți curajul de a pune întrebări sau de a spune ce simțiți? Cum vă pot susține eu, dar și colegii, atunci când aveți o zi mai grea sau sunteți supărați? Ce înseamnă pentru voi o relație bună cu profesorul? Ce ar trebui să existe pe acest pod al încrederii? Care sunt gesturile care vă arată că sunteți acceptați și apreciați exact așa cum sunteți? Ce așteptați de la un educator/ profesor pentru a putea învăța cu bucurie și fără teamă?

Încheiați activitatea cu un angajament comun: Cum putem construi împreună o clasă unde fiecare copil se simte important și respectat?

Adaptați activitățile conform vârstei și contextului specific în care vă aflați: Alegeți activitatea/ activitățile care sunt cele mai potrivite pentru grup. Regândiți conceptul, reformulați întrebările și sarcinile pe înțelesul tuturor. Utilizați o terminologie simplă și accesibilă.

Activitatea "Drapelul identității mele"

Materiale necesare: hârtie, jurnale vechi pentru decupare, imagini, emoticoane, apțibilduri, creioane colorate

Timp: 10-15 minute

Pentru copii de vârste mici:

Rugăți copiii să deseneze un drapel/ flag care le reprezintă identitatea. Fiecare decide forma, culoarea etc. Copiii pot folosi stickere, creioane colorate, apțibilduri, emoticoane. Invitați doritorii să prezinte drapelul lor.

Întrebări pentru reflecții: Ce ți-a plăcut cel mai mult în această activitate? De ce ai ales anume aceste elemente/ culori/ emoticoane? Ce ai aflat despre tine, dar colegii tăi? Ce ți-a plăcut cel mai mult/ cel mai puțin? Ce ai face diferit?

Pentru copii de vârste mai mari:

Rugăți copiii să deseneze un drapel/ flag care le reprezintă identitatea. Fiecare decide forma, culoarea, mesajul etc. În perechi - pe rând, cu câți vor reuși, împărtășesc elementele de bază ale identității lor. Stabiliți împreună timpul alocat. În plen – unii pe alții se prezintă fără să știe că au de făcut asta din timp, astfel să deducă cât de important este când comunicăm să reținem detalii despre oameni, emoții, lucruri etc.

N**OTĂ!** O persoană/ un drapel poate fi prezentat doar o singură dată. Ceilalți pot completa.

Întrebări pentru reflecții: Cum a fost la prima etapă individuală? Cum ați decis ce să puneți în drapel? Ce ați simțit în acel moment?Cum a fost la etapa a doua, în perechi? A fost aceeași prezentare de fiecare dată cu un alt coleg? Ce v-a ajutat? Ce a fost dificil? Cum v-ați simțit să comunicați cu persoane diferite? Ce nou ați învățat din această experiență?

Activitatea "Corpul cu emoții"

Materiale necesare: hârtie A4, stickere, emoticoane

Timp: 15-20 minute

Pentru copii de vârste mici:

Copiii vor desena un corp uman sau printați din timp un desen, care să reprezinte corpul uman, pentru fiecare copil. Copiii vor lipi diverse apțibilduri și stickere pe corp după modelul următor:

- Cap – Ce gânduri am despre grădiniță/ școală?
- Inimă – Ce emoții am la grădiniță/ școală? Ce simt cu inima?
- Mâini și picioare – Ce îmi place să fac la grădiniță/ școală?

Pentru o activitate mai completă, puteți oferi copiilor o situație concretă în baza căreia să răspundă la ceste întrebări.

Pentru copii de vârste mai mari:

Elevii vor desena un corp uman sau printați din timp un desen, care să reprezinte corpul uman, pentru fiecare copil. Reflectați despre siguranța în școală, metodele de învățare și timpul liber. Invitați elevii să răspundă la următoarele întrebări pentru fiecare element din corp Ce v-ar ajuta să... ? Ce vă limitează/ împiedică să... ? Elevii pot reflecta în mod individual sau prezenta în plen.

- Cap – sarcini, teme de acasă, lucru în clasă
- Gura – exprimarea liberă a opiniei
- Urechi – luarea în serios a opiniei
- Ochi – relația cu colegii de clasă
- Umeri – siguranța și protecția
- Inima – exprimarea în siguranță a emoțiilor
- Mâini – aplicarea cunoștințelor, ideilor în practică
- Picioare – realizarea hobbyurilor personale

Întrebări de totalizare: Ce v-ar ajuta să vă concentrați mai bine la teme și la lecții? Ce v-ar ajuta să spuneți cu ușurință ce gândiți sau simțiți în clasă? Ce vă oprește uneori să vorbiți liber în fața colegilor sau a profesorului? Ce v-ar face să simțiți că vocea voastră este ascultată și contează? Ce v-ar ajuta să aveți relații mai bune cu colegii? Ce vă împiedică să vă simțiți bine sau în siguranță între colegi? Ce lucruri vă fac să vă simțiți protejați și liniștiți / nesiguri și neliniștiți la școală? Ce vă ajută/ împiedică să vă exprimați emoțiile la școală?

NOTĂ! **Activitatea poate fi încheiată aici sau continua cu reflecții adăugătoare.**

Răspunsurile copiilor pot susține realizarea regulilor de grup/ clasă. (re)veniți cu întrebări adăugătoare: Cum v-ați dori să fie școala/ clasa, astfel încât să vă simțiți cu adevărat în siguranță și ascultați? sau Ce propuneri aveți pentru a îmbunătăți atmosfera în clasă sau relația cu

profesorii și colegii? **Notați ideile elevilor pe tablă/ hârtie de flipchart și analizați-le împreună.**

Întrebări de încheiere: Cum vă simțiți acum? Ce a fost cel mai ușor/ greu în această activitate? Ce gânduri aveți în legătură cu ceea ce ați auzit de la colegii voștri? Ce nou ați aflat/ descoperit despre voi și despre ceilalți? Care parte a corpului v-a pus cel mai mult pe gânduri și de ce? Care este un lucru important pe care îl luați cu voi după această activitate? Împărtășiți un gând/ o idee/ o concluzie cu care plecați din această activitate.

Respectați normele de gen specifice contextului: Aveți grijă să nu întăriți stereotipurile de gen, în special în ceea privește exprimarea emoțională. Evitați formulări precum "băieții nu plâng niciodată!" "ești urâtă când plângi." "fii puternic – ești bărbat!". Încurajați egalitatea prin formulări "atât băieții, cât și fetele...", "cu toții avem emoții - indiferent dacă ești fată sau băiat, ai nevoie să le exteriorizezi.", "emoțiile nu sunt o slăbiciune" etc.

Activitatea "Meseriile nu au gen"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale. Adițional pentru un impact mai mare și în lucru cu copiii de vârste mici pot fi folosite cartonașe cu denumiri și imagini ale unor profesii

Timp: 15-20 minute

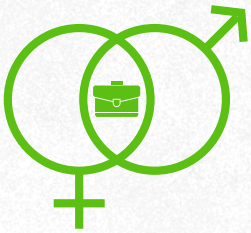

Pentru această activitate selectați din timp profesii/ meserii, care stârnesc discuții și reprezintă/ combat/ întăresc anumite stereotipuri. De exemplu: pompier, asistentă medicală, medic, edcuatoare/ profesor, bucătar, constructor, balerină, pilot, croitoreasă, mecanic auto, brutar, șofer, croitoreasă etc.

Se împart cartonașe fiecărui copil (sau grup de copii). Fiecare citește cu voce tare meseria și spune cine o poate practica – băiat, fată sau ambele. **Încurajați discuția:** „Ce te face să crezi asta?" „Cunoști pe cineva care practică această meserie?". Solicitați opinia altor copii. Apoi arătați imagini reale cu femei și bărbați în toate aceste profesii.

Întrebări de reflecție: Fiecare are dreptul să aleagă ce vrea să devină? Există anumite profesii care sunt „doar pentru bărbați/ băieți" sau „doar pentru femei/ fete"? De ce? Ce v-a surprins cel mai mult în această

activitate? Ați schimbat părerea despre o profesie în urma activității?

Întrebare spre final: Ce face ca o meserie să fie exclusiv pentru bărbați/ băieți sau pentru femei/ fete?

Activitatea "Schimbăm povestea"

Materiale necesare: cărți cu povești, adițional foi, creioane colorate, markere.

Timp: 15-20 minute

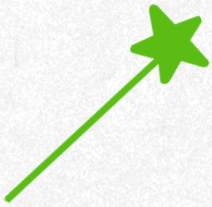

Citiți povești cunoscute (Cenușăreasa, Scufița Roșie, Alba ca Zăpada, Rapunzel, Făt-Frumos etc). Împărțiți copiii în grupuri mici, fiecare grup poate lucra cu o poveste separată sau toate grupurile cu aceeași poveste. Fiecare grup trebuie să rescrie povestea inversând rolurile (spre exemplu: prințesa salvează prințul, fata luptă cu balaurul, băiatul are grijă de bunica etc.). Fiecare grup prezintă varianta nouă. Copii de vârste mici pot reprezenta varianta lor prin desene.

Discutați despre cum este povestea cu aceste schimbări: Cum s-a schimbat povestea atunci când ați inversat rolurile? A fost greu să vă imaginați un personaj de gen feminin/ masculin în altă postură? De ce? Ce învățăm despre stereotipuri din basmele/ poveștile clasice? Cum putem să fim mai atenți la mesajele din povești?

Activitatea "Asemănări și diferențe"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 15-20 minute

Formați perechi mixte (fată-băiat). În perechi, vor discuta și nota: 3 lucruri comune și 3 lucruri diferite. Apoi, grupurile vor prezenta în plen, notați cele spuse pe tablă/ hârtie de flipchart în două coloane „Ce ne aseamănă" și „Ce ne diferențiază".

Susțineți reflecțiile prin întrebări de ghidare: Ce ați descoperit nou despre colegul/ colega? Ce aveți în comun/ diferit cu colegii, indiferent dacă sunt fete sau băieți? Ce ați observat în timpul activității?

NOTĂ! Pentru că perechile sunt diferite s-ar putea în cadrul unei perechi hobby-urile să fie diferite și să se încadreze în răspunsul la întrebarea doi, iar la altă pereche să fie identice și să fie atribuite la întrebarea întâi. Astfel, ghidați copiii să concluzioneze că nu există neapărat ceva ce ne face diferiți pe noi ca fete și băieți, ci diferiți ca ființe umane cu interese și scopuri diferite sau asemănătoare. Discutați în plen despre cât de divers este fiecare, indiferent de gen.

Finalizați activitatea cu o întrebare de reflecție: Cum ne ajută această activitate să vedem că genul nu definește cine suntem?

Activitatea "Posterul super-eroului real/ eroinei reale"

Materiale necesare: hârtie A4, carioci, markere, creioane colorate

Timp: 10-15 minute

Fiecare copil desenează un „super-erou/eroină" inspirat/ă din viața reală – o persoană pe care o admiră pentru calitățile sale (spre exemplu mama, tata, prezentator/oare, profesor/ă, sportiv/ă, frate/soră și altele). Copiii descriu ce super-puteri are acea persoană (empatie, curaj, răbdare, inteligență, perseverență etc.).

Întrebări de reflecție: Ce calitate v-a inspirat cel mai mult la super-eroul/ eroina voastră? A fost greu/ ușor să identificați super eroul/eroina? A fost o femeie sau un bărbat? A contat genul? Ce calități credeți că sunt importante pentru a fi un model bun/ un super-erou/eroină? Calitățile au gen/ diferă de la un gen la altul?

Încurajați copiii să aprecieze calitățile reale ale fiecărei persoane, indiferent de gen, și să depășească stereotipurile despre „feminitate" și „masculinitate".

Analizați factorii de risc: Unele activități ar putea cauza emoții puternice și sensibiliza profund (de ex. vorbind despre prietenie și prieteni adevărați, un copil (re)venit din diasporă poate deveni trist și anxios pentru că prietenii și prietenele lui/ei cei mai buni/e au rămas în țara de unde a venit, sunt departe, îi este dor și există frica de a-i pierde cu timpul și/ sau unul dintre părinți a decis să rămână sau se va reîntoarce ulterior în țară, iar copilul este profund marcat de această experiență). Fiți pregătit/ă pentru a răspunde acestor situații cu blândețe și empatie.

Activitatea "Termometrul emoțiilor"

Materiale necesare: nu necesită pregătire specială

Timp: 5-10 minute

La începutul/ sfârșitul unei activități, întrebați copiii cum se simt și unde sunt pe o scală vizuală (de la zona albastră „Sunt vesel/ă" până la zona roșie „Sunt trist/ă"). Împreună cu copiii puteți numi alte stări/ emoții care se află între aceste două extreme, pe termometrul emoțiilor. Observați dinamica în grup și oferiți suport, discuții individuale copiilor care aleg zonele de disconfort.

Întrebări de ghidare pentru copii de vârste mici: Ce culoare ați ales pe termometru? De ce? Ce simțiți în corpul vostru? Ce v-ar face să vă simțiți mai bine acum? Cum vă simți acum, după ce am lucrat împreună? Ce v-a plăcut cel mai mult în această activitate? Ce vă face să vă simțiți bine? Ce ați putea face ca să ajutați un coleg/ă care e trist/ă?

Întrebări de ghidare pentru copii de vârste mai mari: Ce v-a făcut astăzi să vă simțiți așa? Cine/ ce v-ar putea ajuta să depășiți momentele grele/ de disconfort? Ce înseamnă pentru voi o zi „bună" sau o zi „grea" la școală? Ați simțit vre-o schimbare în starea voastră emoțională după activitate? Ce a contribuit la această schimbare? Dacă cineva este în zona „albastră" sau „roșie" a termometrului, cum am putea noi, colegii, să-l sprijinim? Ați observat cum se simt colegii voștri? Cum putem avea grijă unii de alții? Cum vă simțiți când cineva împărtășește cum se simte? E ușor să vorbim despre emoții?

Activitatea "Pădurea"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 15-20 minute

Fiecare copil primește o foaie cu un copac desenat sau își desenează unul simplu. Pe frunze: copiii scriu sau desenează "Ce aș avea nevoie când sunt trist/ă?" Pe ramuri: scriu/desenează "Ce mă face să fiu trist/ă?", iar pe rădăcini: scriu/desenează "Ce pot face eu pentru un coleg/ă care este

trist/ă?". Pentru copiii de vârste mari, întrebările pot fi reformulate: pe frunze – Ce am nevoie să primesc când sunt trist/ă?; pe ramuri - Ce mă face să fiu trist/ă?; pe rădăcini – Ce pot să ofer colegilor care sunt triști? **Accentul se pune pe echilubrul de schimb – ce ofer și ce primesc.**

După completare, fiecare își poate lipi copacul pe un panou comun pentru a crea împreună o pădure. Doritorii pot împărtăși cu clasa cele scrise pe copac.

Întrebări de totalizare pentru discuții colective: Cum v-ați simțit în timp ce ați completat frunzele, ramurile și rădăcinile copacului? Ce ați descoperit despre voi , dar despre colegi? V-a surprins ceva din ceea ce au scris colegii voștri? De ce? Este important să recunoaștem ce ne întristează și ce ne ajută să ne simțim mai bine? Ce înseamnă pentru voi „echilibrul între a oferi și a primi" într-un grup? Cum credeți că vă poate ajuta acest copac? Ce intenționați să faceți diferit, după această activitate, pentru a sprijini un coleg/ă? Cum putem construi împreună o clasă unde fiecare copil se simte sprijinit, ascultat și în siguranță?

Ajutați copiii să concluzioneze că într-o pădure, copacii se ajută între ei prin rădăcini, oferă sprijin când un copac e bolnav sau are nevoie de apă/lumină. Așa și oamenii pot avea grijă unii de alții prin respect, empatie, suport, cuvinte de încurajare etc.

Activitatea "Semaforul riscurilor"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 15-20 minute

Activitatea poate fi realizată individual, în grup sau în perechi.

Desenați 3 cercuri: roșu = pericol / galben = risc / verde = sigur. Prezentați exemple de situații și stabiliți împreună cu copiii culoarea care o atribuiți fiecărei situații, justificând răspunsul. Mai mult, invitați copiii/ elevii să vină cu exemple/ situații reale la care au participat și/ sau au fost martori. Pentru un contact vizual puternic printați din timp situațiile pentru a le putea lipi pe tablă în drept cu fiecare culaore a semaforului.

Exemple de situații pentru roșu = pericol:

- „Vorbești cu un necunoscut, inclusiv online”
- „Aștepți părinții după școală în fața porții (în afara curții).”
- „Te joci singur/ petreci timpul singur într-un loc izolat.”
- „Nu setezi parola la telefon.”
- „Dai adresa de acasă unei persoane necunoscute pe internet.”
- „Te urci într-o mașină cu o persoană necunoscută.”
- „Primești cadouri de la un adult necunoscut.”
- „Trimiți poze personale online.”

Exemple de situații pentru galben = risc:

- „Te întâlnești în parc cu cineva cunoscut doar online.”
- „Ții ascuns faptul că cineva te-a insultat sau intimidat.”
- „Nu ceri ajutor atunci când nu înțelegi o sarcină la școală.”
- „Postezi online o poză cu colegii fără acordul lor.”
- „Răspunzi unui mesaj agresiv sau jignitor în loc să ceri ajutor.”

Exemple de situații pentru verde = sigur:

- „Le spui părinților sau profesorilor când cineva te face să te simți inconfortabil.”
- „Ai o parolă puternică la conturile online și nu o spui nimănui.”
- „Te joci/ petreci timpul într-un loc public, unde sunt și alți copii și adulți cunoscuți.”
- „Ceri ajutor atunci când te pierzi sau nu știi ce să faci.”
- „Vorbești cu prietenii despre ce înseamnă un comportament sigur online.”

Încurajați discuții în clasă: Cum v-ați simțit în timp ce ați discutat despre aceste situații? Ce ați învățat despre diferența dintre o situație sigură, riscantă și periculoasă? V-a surprins clasificarea unor situații? De ce? Cât de ușor/ dificil vi s-a părut să justificați alegerea culorii pentru fiecare situație? Ați recunoscut situații prin care ați trecut? Ce ați făcut atunci? Ați proceda altfel acum? Ce veți face diferit data viitoare? Cum puteți ajuta un coleg care nu își dă seama că se află într-o situație riscantă sau periculoasă? De la cine ați putea cere ajutor dacă vă simțiți în nesiguranță?

Activitatea “Roata riscurilor”

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 10-15 minute

Împărțiți copiii în grupuri mici. Fiecare grup confecționează o roată împărțită în segmente cu titluri: „Acasă”, „Online”, „În drum spre școală”, „Cu prietenii” etc. Conveniți cu copiii alte situații/ locuri unde își petrec des timpul. Fiecare grup va lucra cu un singur segment/ temă. Pentru segmentul/ tema aleasă, grupul va descrie o situație reală sau imaginară și va propune măsuri de protecție. Apoi, copiii vor împărtăși ceea ce au lucrat în grup, iar ceilalți vor completa. Încurajați copiii să ia în considerare diferite tipuri de riscuri atunci când analizează o situație (fizice, emoționale, sociale, digitale).

În procesul de prezentare și reflecție, ghidați copiii/ elevii prin întrebări de suport: Cum ați ales situația pe care ați lucrat-o în grup? Ce a fost ușor/ dificil în timpul lucrului în echipă? Cum v-ați simțit când ați discutat despre posibile riscuri? Ce riscuri ați identificat în situația voastră? Ce măsuri de protecție vi s-au părut cele mai importante și de ce? Ați aflat ceva nou de la celelalte grupuri? Ce v-a atras atenția? Ați recunoscut în alte prezentări situații cu care v-ați confruntat? În ce alte contexte v-ați putea confrunta cu riscuri asemănătoare? De la cine puteți cere ajutor dacă v-ați confrunta cu o astfel de situație?

Activitatea “Detectivii siguranței”

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 10-15 minute

Alegeți o fotografie sau o imagine (din clasă, stradă, parc etc.) care reprezintă situații obișnuite, din viața de zi cu zi, dar cu elemente riscante. Copiii identifică 3 lucruri care par riscante sau nesigure. Apoi discută ce soluții ar propune. Activitatea poate fi adaptată la lucrul în grup, fiecare grup are o poză diferită. Reflecțiile sunt împărtășite în plen.

Întrebări de reflecție și analiză: Ce v-a atras atenția, în imaginea voastră, la prima vedere? Ce lucruri vi s-au părut sigure/ nesigure? De ce? Cum a fost să identificați riscurile în grup? Ce soluții ați propus pentru a evita sau reduce riscurile? Cum ați ajuns la aceste soluții? Cum a fost să luați decizii împreună? Care dintre soluții vi se pare cea mai ușor de aplicat în viața reală? Ați trăit sau ați fost martori în viața de zi cu zi situații asemănătoare

cu cele din imagine? Cum ați reacționat atunci? Ce ați face diferit acum? Cum v-ar putea ajuta această activitate în viața de zi cu zi?

Activitatea "Bagajul invizibil"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 10-15 minute

Desenați o valiză/ rucsac mare pe tablă sau dați fiecărui copil o fișă cu o valiză/ un rucsac gol. Întrebați: „Dacă ați pleca brusc într-o altă țară, ce ați purta cu voi? Încurajați copiii să privească dincolo de lucrurile materiale – emoții, frici, amintiri, așteptări. Copiii scriu sau desenează în valiză/ rucsac ce ar simți ei. Apoi, discutați: „De ce ați avea nevoie când veniți într-o altă țară, ca să vă simțiți bine?"

Întrebări de totalizare: Ce v-ați dori să auziți de la colegi dacă ați veni într-o țară nouă? Ce putem face pentru ca toți copiii să se simtă bine primiți în școală/ clasă? Cum putem avea grijă unii de alții chiar dacă venim din locuri diferite?Cum ar fi dacă ceea ce purtăm în „bagajul invizibil" ar fi la vedere pentru toată lumea?

Aveți răbdare: Este posibil să fie nevoie de a realiza mai multe activități pentru a construi un mediu de încredere și o relație prietenoasă. Nu vă așteptați ca copiii să împărtășească ideile, experințele lor din prima, să fie activi și să răspundă la toate întrebările. Dacă copiii sunt timizi și retrași, discutați față-n-față sau în grupuri mici, nicidecum nu în plen, față de toată clasa/ tot grupul.

Activitatea "Cutia prieteniei"

Materiale necesare: un bol sau o cutie

Timp: 10-15 minute

Scrieți prenumele fiecărui copil pe un bilețel. Plasați bilețelele într-un bol/ o cutie. Fiecare copil va extrage un bilețel. Copiii scriu anonim (sau din numele lor) o caracteristică/o apreciere pentru colegul pe care l-au extras.

Profesorul citește bilețelele sau repartizează bilețele pentru fiecare copil, astfel încât toți se simt auziți fără a fi expuși. Agreați cu copiii metoda potrivită.

NOTĂ! Dacă un copil extrage propriul nume, atunci îl rugați să extragă încă o dată un alt bilețel.

Întrebări de ghidare a discuțiilor în plen: Cum v-ați simțit când ați primit aprecierea colegilor? A fost ușor/greu să găsiți o apreciere la adresa colegului extras? Ce ați simțit când ați scris o apreciere? Ce ați aflat nou despre voi, dar despre colegii voștri? Credeți că aceste aprecieri v-ar putea ajuta să vă simțiți mai conectați unii cu alții? De ce? Cum credeți că se simte un copil care nu primește des aprecieri? În ce alte momente puteți folosi cuvinte de încurajare sau aprecieri? Cum ați putea contribui ca fiecare copil din clasă să se simtă văzut și valorizat?

Activitatea "Desenul meu povestește"

Materiale necesare: un bol sau o cutie

Timp: 15-20 minute

Activitatea poate fi realizată cu copiii de vârste mici. Copiii desenează ceva ce îi reprezintă: un hobby, un animal preferat, o amintire, o dorință. Apoi, se discută în perechi sau grupuri mici, copiii prezintă desenul, doar dacă sunt pregătiți să vorbească.

Întrebări de suport: Ce ați ales să desenați și de ce? Cum vă face să vă simțiți ceea ce ați desenat? Ce spune acest desen despre voi? Ce ați aflat nou despre colegii voștri? Ce asemănări sau diferențe ați observat între desenele voastre? Cum v-ați simțit când ați vorbit despre desenul vostru? Ce emoții ați simțit în timp ce ascultați colegii? Cum putem crea un spațiu în care fiecare să se simtă în siguranță să împărtășească?

Activitatea "Descoperă colegul/a !"

Materiale necesare: un bol sau o cutie

Timp: 15-20 minute

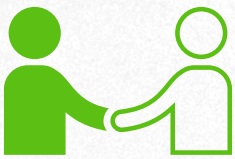

Activitatea poate fi realizată cu copiii de vârste mici. Organizați copiii în perechi. Oferiți o listă de întrebări prietenoase, clare, precum: „Care este jocul tău preferat?”, „Ce mâncare îți place cel mai mult?”, „Ce super-putere ai vrea să ai?” etc. Copiii discută câteva minute. Apoi se pot forma grupuri mici pentru a împărtăși ce au aflat unii despre ceilalți.

Încurajați reflecțiile prin: Ce ați simțit când ați făcut pereche cu colegul/a? A fost ușor/ greu să vorbiți despre voi? De ce? Ce lucruri interesante ați aflat despre colegii voștri? Ce v-a surprins sau v-a făcut să zâmbiți în timpul discuției? Ați descoperit că aveți ceva în comun cu alți colegi? Cum v-ați simțit când colegul v-a ascultat? Ce ați învățat despre importanța ascultării celuilalt? Cum ne ajută această activitate să ne apropiem și să fim mai prietenoși unii cu alții?

Activitatea “Mingea vorbitoare”

Materiale necesare: o piatră/ o minge/ un ghem de ață

Timp: 15-20 minute

Într-un grup mic, se așază copiii în cerc și se pasează un obiect simbolic (o piatră, o minge, un ghem de ață). Doar cel care ține obiectul poate vorbi, ceilalți ascultă. Adresați întrebări simple, precum „Ce te-a făcut să zâmbești astăzi?”, „Ce mesaj de încurajare/ un sfat ai vrea să le spui colegilor?”. Apoi, piatra este transmisă unui alt coleg/e, la alegere.

Întrebări de reflecție după activitate: Cum v-ați simțit când ați vorbit și colegii v-au ascultat? Ce ați simțit când ați ascultat gândurile și sentimentele colegilor voștri? A fost greu/ ușor să vă exprimați gândurile? De ce? Ce putem face pentru a avea mereu astfel de momente de ascultare unii cu alții?

Activitatea “Ghirlanda încrederii”

Materiale necesare: hârtie

Timp: 10-15 minute

Fiecare copil scrie sau desenează pe o bucată de hârtie ceva ce îl face să se simtă bine sau în siguranță în grupă/ clasă. Se leagă toate bucățile într-o ghirlandă afișată în grupă/ clasă. Pe măsură ce copiii se simt mai confortabil, pot adăuga și alte mesaje în timp. Copiii de vârste mici pot utiliza elemente vizuale, abțibilduri, desene etc.

Întrebări de ghidare și reflecție: Ce înseamnă pentru voi să vă simțiți bine sau în siguranță într-un grup? Ce lucruri sau persoane din grupă/ clasă vă ajută să vă simțiți valorizați și acceptați? Vă amintiți un moment în care v-ați simțit cu adevărat bine la grădiniță/ școală? Ce s-a întâmplat? Cum v-ați simțit când ați scris sau desenat ce vă face să vă simțiți bine? Cum v-ați simțit citind/văzând ce au scris/ desenat colegii voștri? Ce putem face împreună pentru ca să ne simțim bine?

Promovați incluziunea și diversitatea: Asigurați-vă că toți copiii pot participa în mod semnificativ și egal. Valorizați fiecare idee și încurajați diversitatea, mulțumiți-le pentru contribuția valoroasă la activitatea și dinamica grupului și accentuați că nu există opinii corecte și greșite, toate sunt importante și ne oferă un spațiu pentru reflecție și învățare reciprocă – "cu cât mai mult vom împărtăși, cu atât mai mult vom învăța unii de la alții".

Activitatea "Puncte de vedere"
Materiale necesare: fișe de lucru
Timp: 10-15 minute

Distribuiți elevilor fișe pe care este indicat un rol: fiică/fiu, nepot/nepoată, vecin/vecină, elev/elevă, frate/soră, cititor/ cititoare, sportiv/ sportivă, verișor/verișoară, cumpărător/ cumpărătoare, pacient/ pacientă, coleg/colegă de clasă, coleg/colegă de școală, coleg/colegă de bancă, pasager/ pasageră. Fiecare elev/ă se examinează pe sine din perspectiva rolurilor primit și face o afirmație în scris: Ca elev/elevă sunt responsabilă; ca pacient/ pacientă sunt fricos/fricoasă etc. **Elevii, la dorință, împărtășesc ideile lor în plen, continuă cei care au avut roluri similare.**

Întrebări de reflecție: Ce v-a plăcut cel mai mult în această activitate?De ce? Cum v-ați simțit când v-ați analizat din perspectiva mai multor roluri? A

fost greu/ușor să vă examinați din perspectiva rolurilor primite? Ce ați descoperit nou despre voi, dar despre colegi? Ați observat că unii dintre voi au descris același rol în moduri diferite? De ce se întâmplă asta? Ce putem învăța din felul în care fiecare vede și simte un rol? Cum putem folosi aceste perspective diferite pentru a construi o clasă mai deschisă și mai empatică?

Activitatea "Primele impresii"

Materiale necesare: imaginea lui Hermann Grid

Timp: 10-15 minute

Rugați copiii să privească în tăcere, timp de câteva secunde imaginii lui Hermann Grid și să împărtășească primele impresii în baza întrebării: „Ce vezi... și ce este adevărat?" **Încurajați copiii să împărtășească cu sinceritate ce observă în această imagine.**

Explicați că această imagine este o iluzie optică. Deși pare că apar puncte gri în intersecții, ele nu există cu adevărat. Faceți legătura cu situații reale și percepțiile noastre cu referire la anumite lucruri: „La fel se întâmplă uneori și cu oamenii – putem avea impresii greșite despre cineva la prima vedere."

Încurajați discuțiile prin întrebări ajutătoare: Ce ați observat la prima vedere în imagine? A fost real? Cum v-ați simțit când ați aflat că cee ace ați văzut nu există în realitate? Ați avut vreodată o impresie greșită despre o persoană pe care abia o cunoșteați? Ce v-a ajutat să înțelegeți mai bine acea persoană? Cum se leagă această imagine de modul în care percepem colegii noștri din alte culturi sau cu alte experiențe? De ce se întâmplă uneori să gândim niște lucruri despre persoane necunoscute care defapt nu sunt reale? De unde vin aceste gânduri? Ce putem face pentru a cunoaște cu adevărat o persoană, înainte de a trage concluzii?

Ca urmare a reflecțiilor de grup ghidați copiii să concluzioneze că uneori suntem ghidați de stereotipuri și prejudecăți în raport cu anumite persoane doar pentru că ei provin din anumite medii/ culturi. Aceste stereotipuri și prejudecăți sunt, de cele mai deseori, neîntemeiate.

Activitatea "Portocala"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 10-15 minute

Copiii sunt încurajați să își imagineze o portocală și sunt rugați să o descrie grupului prin asocieri/experiențe/amintiri ca fiind noul lor "prieten". După ce prezintă majoritatea copiilor, rugăți-i imaginar să pună portocalele într-un singur coș, și după ce amestecăm coșul să își găsească portocala care le aparținea de la început.

Întrebări de reflecție: Ați reușit să vă recunoașteți portocala? Dacă nu – de ce? Dacă da – ce v-a ajutat? Ce ați simțit când ați realizat că fiecare portocală este diferită, chiar dacă toate arată la fel la prima vedere? Ce ați observat prin această activitate? Ce ne învață această activitate despre colegii din clasă? Cum putem aplica această lecție când întâlnim persoane care par „asemănătoare", dar au experiențe de viață diferite? De ce este important să cunoaștem oamenii dincolo de aparențe?

NOTĂ! pentru o activitate mai interactivă și realistă puteți folosi un coș cu portocale naturale sau oricare alt fruct.

Activitatea "Povestea noastră unică"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 15-20 minute

Invitați copiii să creeze o poveste colectivă în care fiecare copil adaugă câte o propoziție sau un detaliu. Încurajați-i să includă elemente inspirate din cultura lor, din locul de unde provin sau din experiențele lor personale.

Povestea poate începe cu o frază neutră precum:

- „A fost odată un copil care călătorea într-un loc nou..."
- „Într-o grupă/ clasă/ școală plină de copii, într-o zi a apărut..."
- „A fost odată un copil care purta în ..."
- „Într-o dimineață obișnuită, în curtea școlii cineva ..."

Valorizați și integrați toate contribuțiil, chiar dacă sunt neobișnuite sau neașteptate.

Întrebări de reflecție: Cum v-ați simțit știind că fiecare propoziție din poveste a fost importantă și inclusă? A fost greu/ ușor să găsiți fraza potrivită pentru a continua povestea? Ce ați aflat nou despre colegi? Cum ne poate ajuta o activitate ca aceasta să înțelegem și să apreciem mai bine diversitatea dintre noi?

Activitatea "Spațiul diversității"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 5 minute zilnic/ săptămânal

Împreună cu copiii amenajați un spațiu vizual în grupă/ clasă unde puteți adăuga desene, obiecte sau simboluri care îi reprezintă (limbă, cultură, hobby-uri, aspirații etc.). Organizați periodic scurte momente de prezentare și analiză – „Azi, X vrea să împărtășească cu noi ceva ce este important pentru el/ea". Revizuiți acest spațiu, adăugați elemente noi și/ sau excludeți ce nu mai este relevant.

NOTĂ! Activitatea trebuie coordonată și consultată cu copiii la fiecare pas. Nu adăugați/ excludeți elemente fără acordul copiilor.

Activitatea pune în valoare diversitatea la clasă, învățarea recirpocă și construiește sentimentul de apartenență și valorizarea identității fiecărui copil.

Activitatea "Copacul diversității"

Materiale necesare: coală de hârtie/ flipchart

Timp: 15-20 minute

Pe un panou, desenați un copac mare cu ramuri goale. Fiecare copil decupează o frunză și scrie pe ea un lucru care îl face unic (spre exemplu: „Îmi place să dansez." / „Vorbesc două limbi." / „Am trei frați"). Lipiți frunzele pe copac și analizați împreună copacul.

NOTĂ! Copiii de vârste mici pot folosi aptibilduri, emoticoane și alte obiecte vizuale.

Întrebări de reflecție pentru copiii de vârste mici: Ce ați simțit când ați lipit frunza voastră de copac? Ați văzut frunze care seamănă cu a voastră? Dar care sunt diferite? De ce fiecare frunză spune ceva diferit? Cum e să fim cu toții diferiți? Cum v-ați simțit când colegii au spus lucruri despre ei? Ce ați aflat nou?

Întrebări de reflecție pentru copiii de vârste mai mari: Cum v-ați simțit când ați ales ce să scrieți pe frunză? Ce ați observat despre frunzele colegilor voștri? Ce v-a surprins? Ce nou ați descoperit despre voi, dar despre ei? Este important să știm ce ne face unici? De ce ? Cum putem să ne respectăm și să ne susținem unii pe alții, chiar dacă suntem diferiți?

Activitatea "Mit sau realitate?"

Materiale necesare: nu necesită materiale speciale

Timp: 15-20 minute

Pregătiți diverse afirmații legate de stereotipuri precum:

- „Fetele nu sunt bune la sport/ matematică."
- „Copiii care au note joase sunt mai puțin inteligenți."
- „Copiii care poartă ochelari sunt tocilari."
- „Dacă cineva e tăcut, înseamnă că nu are nevoie de prieteni."

Invitați copiii/ elevii să reflecteze timp de câteva secunde și să răspundă prin Mit sau Adevăr, argumentând opinia lor. Discutați opiniile în grupă/ clasă.

NOTĂ! Adaptați stereotipurile și întrebările de reflecție la vârsta copiilor.

Întrebări pentru ghidarea discuțiilor în plen: Cum v-ați simțit în timpul activității? Ce v-a plăcut cel mai mult/ mai puțin? Ce nou ați descoperit? V-ați simțit vreodată judecați pentru cum arătați, vorbiți sau pentru mediul de unde veniți? Cum v-ați simțit? Ce ați face dacă cineva din clasă ar fi exclus dintr-un joc din cauza felului în care vorbește/ cum arată? Cum putem combate stereotipurile? De ce este important să vorbim despre stereotipuri și să învățăm să le recunoaștem?

Solicitați feedback: Relația de încredere și deschidere se construiește inclusiv prin vulnerabilitaea de a solicita și primi feedback. Întrebați elevii și

elevele cum se simt, cum a fost activitatea pentru ei și ce sugestii au pentru îmbunătățire și/ sau completare cu alte activități relevante.

Activitatea "Retrospectiva anului"

Materiale necesare: hârtie de flipchart, carioci

Timp: 10-15 minute

Copiii/ elevii sunt rugați să scrie sau să spună un cuvânt/o expresie cheie care să descrie o realizare din anul de studii curent. După ce fiecare a împărtășit realizările, ei sunt încurajați să zică un cuvânt/expresie care să descrie o provocare din aceeași perioadă. Copiii/ elevii sunt încurajați să reflecteze asupra întrebării „Ce m-a ajutat să obțin această realizare și să depășescaceastă provocare?"

Întrebări de suport: Ce ați aflat unii despre alții sau despre voi? Ce emoții ați simțit când vorbeați despre realizări? Dar despre provocări? Ce ați prelua din experiența altora? Cum vă simțiți acum?

NOTĂ! Această activitate poate fi adaptată și utilizată în diverse contexte pentru că oferă copiilor/ elevilor un prilej bun de a reflecta asupra propriilor calități/ resurse care le ajută să progreseze, precum și dificultăți care îi blochează. Ghidați copiii/ elevii în identifiacrea potențialelor soluții și posibilități de depășire a barierelor.

Activitatea „Biletul de ieșire"

Materiale necesare: hârtie sau post-it-uri

Timp: 5 minute

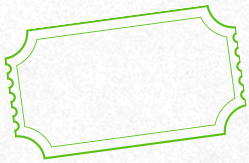

La finalul orei/activității, oferiți elevilor o întrebare sau o temă scurtă de reflecție (scrisă pe tablă, flipchart sau verbal). Fiecare elev/ă primește un „bilet" – o fișă mică de hârtie sau un post-it – pe care va răspunde într-o propoziție sau două. Elevul scrie răspunsul și vă înmânează biletul la ieșirea din clasă. Colectarea biletelor poate fi anonimă, prin introducerea biletului într-o cutie/ un bol. Întrebați elevii care este metoda potrivită pentru ei.

Exemple de întrebări: Ce ai înțeles cel mai bine astăzi? Ce ți s-a părut greu/ neclar? Ce ți-a plăcut cel mai mult/ mai puțin? Ce ai învățat nou?Cum te-ai simțit în timpul lecției?

Activitatea poate fi adaptată și în versiune vizuală pentru copiii mai mici (cu emoticoane, desene).

“Biletul de ieșire” oferă elevilor un moment de reflecție asupra lecției/activității și permitre cadrului didactic să colecteze rapid feedback despre înțelegerea subiecutlui predat, starea emoțională sau implicarea elevilor.

Activitatea “3-2-1”

Materiale necesare: hârtie sau post-it-uri

Timp: 5 minute

La finalul unei lecții/ activități, fiecare copil completează o fișă/ un post-it sau răspunde oral după următorul format:

- **3 lucruri** pe care le-am învățat („Am învățat despre ...” / „Am aflat ce este ...”)
- **2 lucruri** care mi-au plăcut („Mi-a plăcut ...” / „Mi s-a părut interesant ...”)
- **1 întrebare** pe care o mai am sau 1 lucru pe care aș vrea să-l aprofundez („De ce ...?” / „Aș vrea să vorbim mai mult despre ...”/ „Aș vrea să înțeleg cum ...”)

Activitatea oferă copiilor o structură clară și ușoară pentru feedback și poate fi aplicată oral, în scris sau desen, în funcție de vârstă.

Întrebări de totalizare pentru copii/ elevi: Cum v-ați simțit în timp ce completați răspunsurile? Ce v-ați dat seama despre voi în urma acestei activități? Care dintre cele 3 lucruri învățate vi se par cel mai important și de ce? Cum ați putea folosi ceea ce ați învățat în viața de zi cu zi? Ce v-ar plăcea să explorăm mai mult data viitoare?

Activitatea“Linia timpului”

Materiale necesare: hârtie sau post-it-uri

Timp: 5 minute

Afișați foi cu denumirea Lunilor calendarului școlar septembrie – mai. Explicați elevilor că au de analizat critic tot anul de studii și să decidă asupra a 5 aspecte-cheie, marcate cu culori diferite:

- Cel mai important moment/ lucru...
- Cel mai practic moment/ lucru...
- Cel interesant moment/ lucru....
- Cel mai provocator/ problematic moment/ lucru...
- Cel mai fericit moment/ lucru...

Invitați copiii să lucreze în grupuri mici. Fiecare grup prezintă, pe rând, câte un/ două lucruri și le postează pe linia timpului când s-a întâmplat acesta.

Ajutați-i să formuleze concluzii despre rezultatele/ procesul prin care au trecut în timpul anului de studii: Ce observați pe linia timpului? Ce v-a surprins/ descoperit în timpul acestei activități? Ce nou ați aflat? Cum a fost să reflectați asupra unui an de activitate în cadrul școlii? Cât de des se întâmplă acest lucru în timpul anului de studii? Ce soluții ați identificat pentru cel mai provocator/ problematic lucru/ moment? Ce ați face diferit?

Luați notițe și monitorizați progresul: Notați ceea ce s-a produs la ore sau în cadrul unei activități specifice, reflectați asupra factorilor care au produs schimbarea și integrați aceste elemente în practica de zi cu zi. Monitorizarea dinamicii la clasă vă permite să analizați progresul și succesele obținute.

Activitatea "Învățarea vizibilă"

Materiale necesare: caiet/ jurnal/ carnet

Timp: 5 minute

La finalul fiecărei lecții sau activități, copiii/ elevii sunt invitați să reflecteze asupra propriei învățări, notând răspunsurile la trei întrebări-cheie într-un caiet:

1. Ce am învățat astăzi?
2. Ce mi s-a părut greu sau ce nu am înțeles bine?
3. Ce mi-a plăcut cel mai mult din cadrul lecție?

Colectați și consultați periodic aceste reflecții/jurnale pentru a urmări evoluția elevilor în ceea ce privește capacitatea de exprimare, gradul de înțelegere, conștientizarea dificultăților, progresul în învățare și autonomie, dezvoltarea competențelor și abilităților.

Pentru copiii de vârste mai mici, activitatea se poate face sub formă de jurnal vizual, unde elevii desenează, lipesc aplibilduri, emoticoane etc. (spre exemplu : un bec pentru un lucru/ idee nouă învățată, o floare pentru ceva ce li s-a părut greu, o inimă pentru partea preferată a activității/ lecției.) Conveniți cu copiii asupra utilizării elementelor atribuite fiecărei întrebări. Copiii din clasele primare pot adăuga o propoziție simplă pentru fiecare desen.

Periodic analizați activitatea Jurnalului prin:

Întrebări de reflecție pentru copii de vârste mici: Cum vă ajutat jurnalul să vă amintiți ce ați învățat? Ce ați descoperit despre voi atunci când ați desenat sau scris în jurnal? Vă place să desenați sau să lipiți simboluri în jurnal? Ce simbol folosiți cel mai des? Ați observat o schimbare în ce știți sau în ce puteți face, privind paginile din urmă?

Întrebări de reflecție pentru copiii de vârste mai mari: Cum v-a ajutat jurnalul să urmăriți ce ați învățat în ultimele săptămâni? Ați observat un progres personal analizând jurnalul? Ce anume s-a schimbat? Cum vă ajută jurnalul să înțelegeți mai bine ce vă place sau ce vi se pare dificil? În ce fel vă sprijină jurnalul să deveniți mai încrezători sau mai autonomi? Ce emoții ați surprins în jurnalul vostru? Cum v-a ajutat să le înțelegeți? Ce ați învățat despre voi privind notițele sau desenele făcute în zilele anterioare?

Activitatea "Grila de reflecție"

Materiale necesare: caiet/ jurnal/ carnet

Timp: 15-20 minute

Pregătiți o fișă/ grilă de reflecție care ajută la monitorizarea progresului personal și susține copilul să înțeleagă în ce măsură o activitate sau alta contribuie la dezvoltarea unor abilități și cunoștințe specifice (spre exemplu: „Scriu clar", „Îmi exprim ideile cu ușurință", „Lucrez bine în echipă", „Pot să îmi exprim opinia", „Ascult cu atenție și pun întrebări", „Vorbesc doar atunci când interlocutorul meu a încheiat fraza.", „Mulțumesc colegilor pentru suport.", „Ofer suport colegilor mei."). Încurajați copiii să completeze o dată la 2-3 săptămâni pentru a vizualiza progresul.

Întrebări de reflecție pentru copiii de vârste mici (pot fi aplicate semestrial): Ce ați observat de când ați început să completați această fișă? A fost ceva ce ați făcut mai bine în ultima vreme? Ce anume? Ce vă place să bifați în fișă? Ce simțiți când o faceți? Ați reușit să lucrați mai bine cu colegii voștri? Cum? Ce vă propuneți să îmbunătățiți data viitoare?

Întrebări de reflecție pentru copiii de vârste mai mari (pot fi aplicate semestrial): Cum v-a ajutat completarea acestei grile să înțelegeți mai bine ce știți să faceți? Ați observat o îmbunătățire în modul în care vă exprimați sau lucrați în echipă? Dați exemple. Care este cel mai mare progres pe care l-ați simțit în ultimele săptămâni? Care este o abilitate la care simțiți că mai aveți de lucrat? Ce veți face pentru a o îmbunătăți? Cum vă simțiți când vedeți că bifați tot mai multe lucruri în grilă? Ce ați învățat despre voi în timp ce ați completat fișa în ultimele săptămâni?

Activitatea "Steaua cu idei"

Materiale necesare: nu necesită materiale adiționale

Timp: 10-15 minute

După o activitate/ lecție, elevii completează o fișă în formă de stea cu întrebări precum:

- Ce am învățat?
- Ce mi-a plăcut?
- Ce mi s-a părut greu?
- Ce mi-a reușit bine?
- Ce aș face diferit data viitoare?

Păstrați fișele completate în portofoliul personal. Periodic, analizați împreună cu copiii progresele înregistrate.

Întrebări de reflecție pentru copiii de vârste mici: Ce ați simțit când ați completat steaua voastră? Ce rază v-a fost cel mai ușor să completați? De ce? Ce ați descoperit nou? Dacă ați face din nou această lecție, ce ați schimba sau face altfel? Vă place să păstrați fișele în portofoliu? Cum vă ajută să vă amintiți ce ați învățat?

Întrebări de reflecție pentru copiii de vârste mai mari: Ce observați despre voi când analizați fișele din ultimele zile/ săptămâni? Cum v-au ajutat aceste reflecții să înțelegeți mai bine ce vă place și ce vi se pare dificil? Ați remarcat un progres într-o zonă anume? Dați exemple. Ce ați învățat despre modul în care învățați cel mai bine? Cum vă simțiți când vedeți portofoliul cu stelele voastre completate? Ce spune despre evoluția voastră?

Activitatea "Resursele interioare"

Materiale necesare: coală de hârtie/ hârtie de flipchart/ post-it-uri

Timp: 10-15 minute

Copiii se gândesc la un obiectiv pe care vor să îl atingă în învățătură, relația cu colegii/ profesorii etc. Împărțiți vertical în două coloane coala de hârtie/ hârtia de flipchart / tabla.

În coloana din stânga notați: „Resursele care mă ajută", iar în coloana din dreapta: „Obstacolele care mă împiedică". Activitatea poate fi realizată în mod individual, în perechi sau în grupuri mici. Copiii scriu pe post-it-uri sau desenează elementele/factorii din fiecare categorie și îi lipesc în cele două

coloane. Pentru lucru în perechi și grupuri mici, copiii vor împărtăși ideile lor cu colegii.

Întrebări de reflecție: Ce v-a ajutat cel mai mult să vă gândiți la obiectivul ales? Ce resurse ați descoperit că aveți deja? Le folosiți des? Cum v-ar putea ajuta colegii sau profesorii să depășiți unele obstacole? Ați găsit obstacole pe care le aveți în comun cu alți colegi? Ce soluții ați putea găsi împreună? Ce ați dori să schimbați sau să încercați diferit, pornind de la ce ați descoperit astăzi?

Solicitați suport: Nu ezitați să solicitați suport de la colegi/e și/ sau alte instituții în cazul în care vă confruntați cu anumite situații mai dificile la care nu aveți o strategie de răspuns eficientă.

Activitatea "Harta comunității"

Materiale necesare: coală de hârtie/ hârtie de flipchart, carioci

Timp: 15-20 minute

Împărțiți copii în grupuri mici. Fiecare grup va desena/ schița harta comunității. Schemtic copiii vor însemna pe hârtie locurile importante din comunitate unde pot primi suport: școala, primăria, biblioteca, centru comunitar etc. Copiii pot desena, scrie nume sau folosi stickere/ pictograme pentru a ilustra fiecare loc. Copiii prezintă hărțile lor. Se poate crea o hartă comună pentru întreaga clasă cu ajutorul tuturor contribuțiilor.

La început de activitate întrebați copiii: „Cui vă adresați când aveți o problemă sau aveți nevoie de ajutor?" Vorbiți despre diferite tipuri de ajutor: emoțional, fizic, medical, legat de siguranță, școală etc.

Întrebări de reflecție: Pe cine ați inclus pe harta voastră și de ce? V-ați gândit la cine ați putea apela dacă v-ați simți triști sau în pericol? Ați descoperit servicii din comunitate de care nu știați înainte? Cât de ușor/ greu a fost să identificați persoane sau locuri în care aveți încredere? Cum v-ar putea ajuta această hartă într-o situație dificilă?

Activitatea "Mâini care ajută"

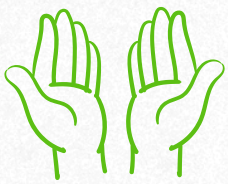

Materiale necesare: foi A4

Timp: 15-20 minute

Fiecare copil desenează conturul palmei pe o foaie. În interiorul palmei, copiii scriu sau desenează felul prin care pot ajuta/ susține un coleg, încurajați copiii să gândească prin prisma punctelor lor forte (spre exemplu: „Sunt bun/ă la matematică și pot explica o sarcină", „Sunt empatic/ă și pot asculta pe cineva când e trist/ă", „Cunosc bine limba străină și pot ajuta un coleg să progreseze.", „Îmi place lectura și pot oferi o carte colegilor." etc).

Palmele pot fi lipite pe un panou comun, iar copiii pot reveni la el ori de câte ori au nevoie de suportul unui coleg.

Întrebări de reflecție: Când ați ajutat un coleg ultima dată? Dați un exemplu? Cum v-ați simțit? Vă amintiți un moment când voi ați primit ajutor de la un coleg? Cum ne simțim atunci când oferim sprijin?

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Prin abordări personalizate și empatie, educatorii/ profesorii contribuie la integrarea copiilor (re)veniți din diasporă în instituțiile de învățământ. Când nevoile lor sunt înțelese și satisfăcute, copiii își recapătă încrederea, se implică activ în procesul educațional și se simt parte din comunitatea școlară.

Incluziunea copiilor diasporă în grădinițe/ școli este esențială pentru a le asigura un mediu favorabil dezvoltării. Acești copii se confruntă cu provocări suplimentare, iar grădinița/ școala devine adesea primul spațiu în care pot începe procesul de integrare. Educatorii/ profesorii joacă un rol central în acest proces, deoarece pot crea un climat de încredere și acceptare, pot încuraja interacțiunile pozitive și pot adapta metodele de predare pentru a răspunde diverselor nevoi ale copiilor/ elevilor. Prin atitudini pozitive, comunicare deschisă și valorizarea diversității, cadrele didactice contribuie la dezvoltarea unui colectiv incluziv, în care toți copiii învață să respecte și să aprecieze diferențele. Astfel, grădinița/ școala devine un spațiu de coeziune și de învățare reciprocă.

Barierele lingvistice, insecuritatea emoțională, diferențele culturale, experiențele anterioare de traumă sau instabilitate, sentimentul de izolare sau discriminare reprezintă obstacole reale în participarea la viața școlii.
Pentru a sprijini copiii (re)veniți din diasporă integrați în sistemul educațional și a le satisface nevoile fundamentale, educatorii/ profesorii adoptă cu multă grijă o serie de măsuri concrete, descrise în acest Ghid, bazate pe grijă, respect și valorizare a demnității umane.

Recomandările prezentate în acest Ghid au rolul de a oferi cadrelor didactice, educatorilor, managerilor instituțiilor de învățământ și altor specialiști și specialiste implicați/e în educație direcții clare pentru a facilita procesul de integrare. Acestea se bazează pe principii ale drepturilor copilului, pe bune practici și pe nevoile reale exprimate de copii și familiile lor.

În acest sens, ghidul propune acțiuni concrete și realiste care pot fi adaptate la diferite contexte educaționale:

pentru managerii instituțiilor de învățământ:

- asigurarea de formări regulate pentru cadrele didactice și personalul de sprijin privind educația centrată pe copil/ elev, incluziunea, diversitatea culturală, competențe de mediere interculturală etc.;
- îmbunătățirea colaborării între diriginți, profesori la diverse discipline, psihologul școlar și părinți pentru a răspunde mai bine nevoilor complexe ale copiilor;
- facilitarea interacțiunilor dintre cadrele didactice și a schimbului de bune practici;
- promovarea unei culturi școlare bazate pe respect și toleranța zero față de orice formă de discriminare;
- dezvoltarea parteneriatelor comunitare și colaborarea cu societate civilă;
- asigurarea cu resurse educaționale adaptate în sprijinul.

pentru diriginți:

- organizarea activităților de cunoaștere și coeziune la începutul perioadei de integrare;
- discuții cu părinții sau reprezentanții legali ai copilului despre parcursul școlar anterior, limba maternă/ vorbită, eventualele dificultăți sau traume;
- colaborarea cu profesorii la alte discipline, psihologul școlar și alți specialiști etc.;
- crearea unui mediu educațional în care fiecare copil se simte în siguranță și valorizat;
- desfășurarea activităților de grup/ perechi care să faciliteze comunicarea, reflecția și schimbul de idei;
- realizarea împreună cu copilul și familia acestuia, a planului individualizat de suport;
- promovarea activităților de valorizare a diversității/ diferențelor culturale;
- facilitarea dialogului cultural prin activități tematice: sărbători internaționale, povești/ povestiri din alte țări, împărtășirea obiceiurilor, tradițiilor;
- combaterea stereotipurilor și încurajarea gândirii critice;

pentru cadrele didactice și educatori:

- crearea unui mediu de siguranță emoțională, în care copilul se simte valorizat și ascultat;

- folosirea unui limbaj simplu și accesibil, utilizarea reperelor vizuale, prietenoase copilului;
- adaptarea activităților și resurselor în funcție de nivelul lingvistic, ritmul de învățare a copiilor (re)veniți;
- oferirea de consilieri individuale pentru a susține copilul în recuperarea carențelor academice;
- organizarea activităților în perechi, grupuri mici/ mixte, activități comune pentru facilitarea interacțiunilor în grupă/ clasă;
- organizarea activităților tematice: calendarul sărbătorilor grupei/ clasei care să include sărbători din diverse țări, decorarea sălii de grupă/ clasă pentru diferite sărbători culturale, lecturi despre alte țări și culturile lor, muzică etc.;
- integrarea în lecții și proiecte teme despre diversitate și colaborare interculturală, stereotipuri și prejudecăți;
- oferirea de suport individualizat și monitorizarea constantă a progresului;
- monitorizarea participării la ore, rezultatelor școlare și relațiilor sociale ale copiilor (re)veniți din diasporă pentru a detecta din timp semnele de excludere, retragere sau abandon;
- colaborarea cu alți actori-cheie: părinți, educatori/ profesori, psihologi etc.

pentru psihologii școlari:

- colaborarea cu copilul, familia și echipa educațională;
- monitorizarea riscurilor și sprijin, inclusiv prin prevenție și intervenție;
- evaluarea copilului și planul de intervenție individualizat;
- dezvoltarea planurilor personalizate de sprijin pentru copiii/ elevii care întâmpină bariere educaționale, emoționale sau sociale;
- desfășurarea sesiunilor de acomodare cu copiii (re)veniți din diasporă;
- crearea grupurilor de suport și/ sau activități comune în care copiii își pot valorifica experiențele;
- organizarea activităților de autocunoaștere, gestionare a emoțiilor, situațiilor de stres și valorizare a identității culturale.

pentru coordonatorii pentru protecția copilului în grădiniță/ școală (coordonatorii VNET):

- asigurarea mecanismelor clare de identificare a situațiilor de risc în rândul copiilor (re)veniți din diasporă;
- coordonarea intervențiilor multidisciplinare;
- oferirea instrumentelor de raportare prietenoase copilului;

- sprijinirea cadrelor didactice în abordarea incluziunii;
- evaluarea periodică a mediului școlar din perspectiva stării de bine în rândul copiilor/ elevilor;
- revizuirea regulamenelor și procedurilor interne, inclusiv PPC, pentru a asigura principiile egalității de șanse și protecției împotriva violenței și discriminării.

BIBLIOGRAFIE

1. Convenția cu privire la Drepturile Copilului (1989).

2. Comitetul pentru Drepturile Copilului, Comentariul general nr. 1 cu privire la finalitățile educației (Articolul 29, 2001)
https://www.refworld.org/legal/general/crc/2001/en/39221

3. Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, Comentariul general nr. 12 privind Dreptul copilului de a fi ascultat (2009)
www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/advanceversions/crc-c-gc-12.pdf

4. Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, Comentariul general nr. 20 privind implementarea drepturilor copilului în timpul adolescenței (2016)
http://www.refworld.org/docid/589dad3d4.html;

5. Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)

6. Codul Educației al Republicii Moldova Nr. 152 din 17-07-2014
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro

7. Constituția Republicii Moldova (1994).
http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

8. Studiu de evaluare. Evaluarea blocajelor și barierelor de participare ale tinerilor și adolescenților din Moldova în procese de luare a deciziilor. Studiul a fost elaborat sub egida Institutului de Politici Publice cu sprijinul financiar al Fondului Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF). Chișinău 2018
https://ipp.md/wp-content/uploads/2018/11/Evaluare-participare-tineri.pdf

9. Ghid despre nevoile de dezvoltare ale copiilor. Conectat cu tine, conectat cu lumea. Inițiativă Fundația Orange, parteneriat cu Mind Education (2023)

https://cdn.edupedu.ro/wp-content/uploads/2023/12/Brosura_Nevoile-copiilor_Fundatia-Orange64118.pdf

10. Diasporic education in the mainstream school: creative pedagogies of belonging across time and space. Reza Gholami (2023)

11. Seven Principles For Inclusive Education. TANENBAUM Center for Interreligious Understanding (2016)

12. Ghid de bune practici. Dezvoltarea competențelor la elevii din clasele primare și gimnaziale. O abordare incluzivă. Teach for Romania https://teachforromania.org/wp-content/uploads/Ghid-FIERST_2mb.pdf

13. Educație Incluzivă. Ghid metodologic pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general. Keystone Modlova, Chișinău (2013) https://www.keystonemoldova.md/wp-content/uploads/sites/4/2020/08/Guide-inclusive-education.pdf

14. Incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale în sistemul de învățământ studiu sociologic. Unicef, Chișinău (2024) https://www.unicef.org/moldova/media/15376/file/Incluziunea%20copiilor%20cu%20cerin%C8%9Be%20educa%C8%9Bionale%20speciale%20%C3%AEn%20sistemul%20de%20%C3%AEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2nt%20(2024).pdf

15. The Challenges of Educational Reintegration and the Psychosocial Wellbeing of Returnee Children: Evidence from Latvia. Daina Grosa, Russell King (2022)

16. Key Principles for Promoting Quality in Inclusive Education – Recommendations for Policy Makers, Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education (2009)

17. Ghidul Formarea Deprinderilor de viață pentru prevenirea traficului de ființe umane. Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Chișinău (2004) https://drepturilecopilului.md/files/publications/final_final_fdv.pdf

18. Ghid pentru profesioniștii care lucrează cu copiii migranților. Centrul de

Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Chișinău (2014)
https://drepturilecopilului.md/files/ghid_profesionisti_octombrie_2014.pdf

19. Ghidul pentru părinții copiilor refugiați. Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Chișinău (2022)
https://drepturilecopilului.md/files/ghid_parinti_rom_tipar.pdf

20. Ghidul Experiență de învățare centrată pe nevoile și capacitățile copilului Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului, Chișinău (2021)
https://drepturilecopilului.md/files/Ghid_experienta_de_invatare_centrata_pe_nevoile_si_capacitatile_copilului.pdf

21. Ghid pentru cadrele didactice de la grupele de creșă. Centrul Național pentru Educație Timpurie și Informare a Familiei (cnetif), Chișinău (2017)
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_pentru_cadrele_didactice_de_la_grupele_de_cresa.pdf

22. Comunicarea nonviolenta, Marshall B. Rosenberg, București (2014)

LISTA NEVOILOR UMANE
După Marshall B. Rosenberg

Autonomie

- De a alege visele, obiectivele, valorile personale
- De a alege un plan de îndeplinire a viselor, obiectivelor, valorilor personale

Integritate

- Autenticitate
- Creativitate
- Respect de sine
- Sens

Celebrare

- A vieții și a viselor îndeplinite
- A pierderilor: persoane dragi, vise etc. (doliu)

Interdependență

- Acceptare
- Apreciere
- Apropiere
- Asigurare
- Căldură
- Comunitate
- Considerație
- Contribuție la îmbogățirea vieții (nevoia de a-ți exercita puterea oferind ceva ce contribuie la întreținerea vieții)
- Încredere
- Înțelegere
- Onestitate
- Respect
- Siguranță emoțională
- Sprijin
- Empatie
- Iubire

Joc

- Distracție
- Râs

Comuniune spirituală

- Frumusețe
- Armonie
- Inspirație
- Ordine
- Pace

Subzistență

- Adăpost
- Aer
- Apă
- Atingere
- Hrană
- Mișcare
- Odihnă
- Protecție împotriva formelor de viață care ne periclitează existența: viruși, bacterii, insecte, animale de pradă
- Sex

Cum e probabil să ne simțim când nevoile noastre sunt satisfăcute:

- amuzat
- absorbit
- atins
- atras
- aventuros
- bine dispus
- bucuros
- calm
- captivat
- confortabil
- inspirat
- intrigat
- împăcat
- împlinit
- în largul meu
- în siguranță
- în toane bune
- încântat
- încrezător
- încurajat
- plin de speranță
- poznaș
- prietenos
- pus pe glume
- puternic
- radiant
- receptiv
- recunoscător
- relaxat
- revigorat

- cordial
- curios
- degajat
- dinamizat
- dornic
- drăgăstos
- emoționat
- energic
- entuziast
- fascinat
- fericit
- fermecat
- implicat
- impresionat
- interesat
- îndatorat
- îndrăzneț
- înflăcărat
- înviorat
- jucăuș
- liber
- liniștit
- lipsit de griji
- mândru
- mirat
- mulțumit
- nerăbdător
- odihnit
- optimist
- pasionat
- senin
- sensibil
- surprins
- tandru
- tihnit
- triumfător
- uimit
- uluit
- ușurat
- util
- vesel
- victorios
- vioi
- voios
- vrăjit

Cum e probabil să ne simțim când nevoile noastre nu sunt satisfăcute:

- abătut
- agasat
- agitat
- alarmat
- amărât
- amorțit
- apatic
- chinuit
- confuz
- contrariat
- copleșit
- cu inima frântă
- cuprins de dor
- cuprins de regrete (remușcări)
- înverșunat
- învins
- cutremurat
- demoralizat
- deprimat
- deranjat
- descurajat
- detașat
- dezamăgit
- dezgustat
- disperat
- distant
- distrus
- enervat
- epuizat
- extenuat
- ezitant
- nostalgic
- obosit
- fără chef (vlagă)
- frământat
- frustrat
- furios
- gelos
- incomod
- indiferent
- indispus
- iritat
- îmbufnat
- încordat
- îndurerat
- îngrijorat
- îngrozit
- înspăimântat
- resemnat
- rezervat

- jalnic
- jenat
- jignit
- mânios
- neajutorat
- necăjit
- nedumerit
- nefericit
- neîmpăcat
- neîncrezător
- neliniștit
- nemulțumit
- nepăsător
- neputincios
- nerăbdător
- nervos
- oribil
- ostil
- panicat
- pasiv
- perplex
- pesimist
- plictisit
- posac
- posomorât
- preocupat
- provocat
- rănit
- răutăcios
- răvășit
- răzbunător
- rece
- rușinat
- sceptic
- scârbit
- singur
- sâcâit
- speriat
- supărat
- suspicios
- șocat
- șovăielnic
- timid
- trist
- tulburat
- ursuz
- vinovat
- vulnerabil

Anexa 2

Fișa de lucru pentru personalul din grădinițe/ școli cu referire la satisfacerea nevoilor copiilor (re)veniți din diasporă

Instrucțiuni de utilizare

1. Discutați individual cu fiecare copil (re)venit din diasporă și cu familiile acestora. În timpul discuțiilor, identificați nevoile specifice și așteptările fiecărui copil/ familie;
2. Creați un tabel din trei c: nevoi, bariere și strategii de incluziune.
3. Treceți în tabel nevoile identificate. În rând cu fiecare nevoie, notați dificultățile copilului, dar și ale dvs. în procesul de satisfacere a nevoii din perspectiva procesului de incluziune.
4. În drept cu acestea, analizați și determinați împreună cu alte cadre didactice, cadre manageriale, psihologi, strategii eficiente de incluziune. Puteți completa cu strategiile menționate în acest ghid sau adăuga/ adapta ceea ce este relevant pentru acest copil și specificul instituției dvs.
5. Consultați Fișa de lucru completată cu copilul și familia acestuia.

Nevoile copilului	Bariere/ dificultăți	Strategii de incluziune
Spre exemplu: Nevoia de apartenență la grup	Bariere lingvistice, auto-izolarea, retragerea etc	Promovarea activităților de coeziune de grup; consiliere psihologică; discuții cu părinții etc.
Nevoia de siguranță	...	...